

Návrh koncepcie ďalšieho rozvoja vysokého školstva na Slovensku pre 21. storočie

(Nová verzia zo 6. 8. 2000 pripravená pre prerokovanie na zasadaní SRK v Žiline dňa 8. 8. 2000)

V programovom vyhlásení z novembra 1998 sa vláda zaviazala pripraviť spoločne s predstaviteľmi vysokých škôl koncepciu ďalšieho rozvoja vysokého školstva. Predkladaný *Návrh koncepcie ďalšieho rozvoja vysokého školstva na Slovensku pre 21. storočie* má za cieľ naplniť tento záväzok. Návrh vychádza z materiálu vypracovaného Komisiou pre tvorbu koncepcie rozvoja vysokých škôl, ktorý prešiel v čase od 9.5.2000 do 7.6.2000 pripomienkovaním v akademickej obci a v dňoch od 18.6.2000 do 28.6.2000 medzirezortným pripomienkovým konaním. V návrhu sú zohľadnené pripomienky z doterajšej diskusie akceptované ministerstvom školstva. Po uzavretí pripomienkového konania bol materiál dňa 8.8.2000 pred predložením do vlády prediskutovaný so Slovenskou rektorskou konferenciou.

Úvod

Vláda vo svojom programovom vyhlásení z novembra 1998 deklarovala vzdelávanie za jednu zo svojich najvýznamnejších a trvalých priorít. Ciele, ktoré si v oblasti vzdelávania stanovila, sú kľúčové pre trvalo udržateľný pozitívny rozvoj našej spoločnosti a ďaleko presahujú jedno funkčné obdobie vlády. Programové vyhlásenie týmto reagovalo i na *Svetovú deklaráciu o vysokoškolskom vzdelávaní pre 21. storočie* prijatú UNESCOm na svetovej konferencii o vysokoškolskom vzdelávaní v októbri 1998 v Paríži. Táto deklarácia vznikla po intenzívnej trojročnej práci za účasti odborníkov z celého sveta a reagovala na situáciu v oblasti vysokoškolského vzdelávania. V júni 1999 bola prijatá Bolonská deklarácia, ktorú podpísali ministri školstva z 29 krajín Európy, vrátane ministra školstva SR. Jej odporúčania rámujú novú architektúru vysokoškolského vzdelávania v Európe. Oba tieto pre vysoké školstvo rozhodujúce dokumenty nielen opisujú význam vysokoškolského vzdelávania pre spoločnosť, ale obsahujú i odporúčania, ktorými je možné dosiahnuť jeho reformu tak, aby zodpovedalo súčasným i budúcim požiadavkám.

Súčasný problém vysokého školstva, a to nielen na Slovensku, možno zhrnúť do nasledujúcich bodov: veľký nárast počtu študentov ako dôsledok záujmu o dosiahnutie vyššieho vzdelania, potrieb spoločnosti a súčasne aj politického tlaku takmer všetkých vlád civilizovaných krajín, stále sa zhoršujúce financovanie vysokého školstva a istá bezradnosť pri riešení tohto problému, očakávaný alebo už aj pozorovaný pokles kvality vysokoškolského vzdelávania ako dôsledok oboch predchádzajúcich skutočností, strata doteraz výsadného postavenia vysokých škôl ako jediných poskytovateľov vysokoškolského vzdelávania ako dôsledok explozívneho rozvoja informačných technológií. Najväčším dôsledkom tohto stavu nie je obava zo straty monopolu vysokých škôl pri poskytovaní tohto typu vzdelávania, ale obava zo straty kontroly nad štátom garantovanou kvalitou vysokoškolského vzdelania. Navyše, nielen spoločnosť, ale aj vysoké školstvo samotné prechádza hlbokou krízou hodnôt a musí prejsť radikálnou premenou, aby mohlo prekročiť čisto ekonomické úvahy a začať sa zaoberať aj hlbšími morálnymi, intelektuálnymi a duchovnými dimenziami.

Väčšina európskych krajín pochopila tieto trendy a pristúpila k reformám svojich vysokoškolských systémov. Ak uznávame nevyhnutnosť ďalšieho zvýšenia počtu absolventov, ak chceme, aby vzdelanie reprezentované štátom garantovanými dokladmi o vzdelaní bolo primeranej kvality a aby bolo uznávané a kompatibilné v európskom priestore, aby naši študenti, učitelia a ostatní pracovníci vysokých škôl mohli byť v podstatne väčšom rozsahu účastníkmi medzinárodných mobilit, aby absolventi našich vysokých škôl našli uplatnenie na medzinárodnom trhu práce, potom aj Slovensko musí pristúpiť k reforme svojho vysokého školstva.

Je nevyhnutné uviesť, že vo všetkých medzinárodných dokumentoch sa zdôrazňuje jedinečnosť vysokoškolského systému každej krajiny a potreba zachovať jeho charakteristické pozitívne národné znaky. V žiadnom prípade nemá pri transformácii ísť o dosiahnutie uniformity alebo o unifikáciu systémov. Takáto snaha sa dokonca odmieta ako nesprávny prístup. Aj to je dôvod, prečo nemožno jednoducho prevziať už existujúce riešenia a aj Slovensko si musí vypracovať svoju vlastnú koncepciu reformy i rozvoja svojho vysokého školstva.

Predkladaný návrh sa snaží predstaviť takúto koncepciu. Od nej sa bude odvíjať vypracovanie nevyhnutných legislatívnych dokumentov spojených s organizáciou, financovaním a riadením slovenských vysokých škôl.

Pre ďalší rozvoj Slovenska ako priestoru, v ktorom sa tvoria isté ekonomické a intelektuálne hodnoty, je rozhodujúca rýchla reforma vysokoškolského systému, pretože vysoké školy sú najdôležitejšími ustanovitzhmi vedy a vzdelávania, sú strážcami ich vysokej kvality. Keďže systém štátom uznaných vysokých škôl umožňuje štátu garantovať kvalitu vysokoškolského vzdelávania i diplomov, musia sa vytvoriť všetky predpoklady preto, aby vysoké školy mohli svoje poslanie plniť. Vysoké školy, ako jediný garant vysokoškolského vzdelávania, musia dostať šancu na vytvorenie svojho vlastného profilu, lebo len tak budú môcť naplniť atribúty, ktoré im už patria takmer tisíc rokov – výnimočnosť a efektívnosť. Cieľom reformy musí byť vytvorenie prostredia pre zdravú súťaživosť a diferencovanosť, orientáciu na kvalitu, výkonnosť a zodpovednosť voči spoločnosti a vytvorenie podmienok, ktoré umožnia slovenským vysokým školám obstať v medzinárodnej konkurencii.

Predkladaný materiál sa skladá z dvoch častí a prílohy. Prvá časť obsahuje hlavné smery rozvoja slovenského vysokého školstva vychádzajúc z analýzy súčasného stavu a z cieľov, ktoré sa majú dosiahnuť v horizonte najbližších rokov s tým, že rozbehnuté procesy budú mať svoje pokračovanie aj vo vzdialenejšej budúcnosti. Táto časť obsahuje v zhustenej podobe všetky hlavné myšlienky koncepcie, a teda môže slúžiť na rýchle oboznámenie sa s koncepciou pre tých, ktorí z rôznych dôvodov nebudú čítať celý materiál. Na záver je v nej uvedený predpokladaný harmonogram realizácie navrhovanej koncepcie. Hlavné myšlienky koncepcie sú zopakované a podrobnejšie rozpracované v podstatne rozsiahlejšej druhej časti. V tejto sa nachádza opis dvanástich ťažiskových oblastí, na ktoré bola problematika vysokého školstva pre účely tvorby koncepcie rozdelená, v štruktúre: stručná analýza súčasného stavu, stanovené ciele a cesty k ich dosiahnutiu. Tieto kľúčové oblasti boli identifikované ako najdôležitejšie a rozhodujúce pre ďalší rozvoj slovenského vysokoškolského vzdelávania a slovenského vysokého školstva ako celku. V prílohe sú štatistické prehľady obsahujúce základné údaje o slovenskom vysokom školstve dopĺňujúce opis jeho súčasného stavu.

Treba zdôrazniť, že žiadna reforma v oblasti vysokého školstva sa nemôže začať a úspešne zaviesť bez podpory akademickej obce a bez diskusie s ňou. Preto bol materiál predložený na diskusiu v akademickej obci a pripomienky, ktoré počas nej zazneli, boli zvážené a viaceré z nich zapracované. Druhou skutočnosťou je, že každá reforma stojí peniaze. Preto aj reforma slovenského vysokého školstva bude predstavovať dodatočné nároky na finančné zdroje. Bude to však dobrá investícia a konečný pozitívny efekt môže už v blízkej budúcnosti prevýšiť všetky obete prinášané v súčasnosti.

Časť 1

Súčasný stav slovenského vysokého školstva a hlavné smery jeho ďalšieho rozvoja v 21. storočí

1.1 Stručný opis súčasného stavu slovenského vysokého školstva

Slovenské vysoké školstvo prešlo po roku 1989 zatiaľ jedinou reformou, aj tá však ostala na polceste. Zákon č. 172/1990 Zb. o vysokých školách vrátil českým a slovenským vysokým školám to, bez čoho vysoká škola nie je vysokou školou – akademické práva a slobody a autonómiu. Zakotvil však aj niekoľko obranných mechanizmov, v tom čase síce opodstatnených, no dnes už viac-menej brzdiacich rozvoj vysokých škôl. Navyše tento zákon neriešil viaczdrojové financovanie vysokých škôl, viaceré jeho ustanovenia boli v európskom priestore cudzie, z čoho vyplynulo, že postupne splnil svoj pôvodný účel demokratizácie vysokých škôl a zastaral. Hlavné princípy, podľa ktorých bol vytvorený, však platia pre všetky demokratické a kultúrne vyspelé krajiny, a preto je žiaduce, aby práve tieto zostali zachované aj v novej legislatíve.

Slovenské vysoké školstvo je dnes z viacerých hľadísk v krízovom stave. Predkladaná koncepcia navrhuje riešenia, ktoré ho môžu z tejto krízy vyviešť. Koncepcia však musí obsahovať viac ako len návod na riešenie akútnych problémov. Musí poskytovať aj perspektívu ďalšieho pozitívneho vývoja. Preto bola koncepcia spracovávaná aj z takéhoto pohľadu. Dvomi základnými predpokladmi pre jej úspešnú realizáciu však sú politická podpora vlády a zákonodarného zboru a konštruktívny prístup akademickej obce.

Hlavnými príčinami krízy slovenského vysokého školstva sú, okrem krízy základných hodnôt v spoločnosti, najmä chýbajúca koncepcia v oblasti vysokých škôl, dlhodobá kritická situácia v ich financovaní, podhodnotená a nepodporovaná veda na vysokých školách, neexistujúce inštitucionálne formy monitorovania a zabezpečovania kvality, neatraktívnosť akademického prostredia, najmä pre mladých ľudí, materiálne a spoločenské nedocenenie pracovníkov vysokých škôl, ale často i málo aktívny prístup samotných vysokých škôl k riešeniu svojich problémov. Hlavnými prejavmi tejto krízy je odchod kvalitných pracovníkov z vysokých škôl, nezáujem mladých nadaných ľudí o prácu vo vysokom školstve, vysoký priemerný vek odbornej špičky, prehlbujúci sa vnútorný dlh a v mnohých prípadoch klesajúca kvalita výučby a výskumu.

Chýbajúca koncepcia, a tým aj chýbajúce dlhodobejšie pravidlá definujúce rámec pre prostredie, v ktorom vysoké školy vyvíjajú svoju činnosť, spôsobuje, že vysoké školy si nevytvárajú dlhodobejšie plány, tieto sa totiž nemajú o čo oprieť. To veľmi tlmí iniciatívu, ktorá by mohla viesť k vnútornej optimalizácii činností a čiastočne zmierňovať dôsledky kritической situácie vo financovaní – vysoké školy nie sú si isté, či prostriedky, ktoré by prípadne ušetrili zefektívnením niektorých činností, im zostanú aj v budúcich rokoch. Preto vo väčšine prípadov volia vyčkávací prístup, ktorý je – z istého pohľadu – v daných podmienkach optimálnym spôsobom prežívania. U časti akademickej komunity možno badať aj vzrastajúcu apatiu a nezáujem o riešenie externých, ale i interných problémov vysokých škôl.

Stručný opis súčasného stavu slovenského vysokého školstva možno uzavrieť prehľadom jeho niektorých silných a slabých stránok.

Silnými stránkami vysokého školstva na Slovensku sú najmä:

1. Reálna autonómia vysokých škôl a akademické slobody.

2. Študentský potenciál: veľký počet mladých ľudí má záujem o vysokoškolské vzdelanie a je medzi nimi aj mnoho výrazných talentov, ktoré nachádzajú uplatnenie aj v medzinárodnej konkurencii.
3. Napriek veľkým problémom pracuje v slovenskom vysokom školstve veľa zanietených ľudí ochotných a schopných ho rozvíjať.
4. Dobré uplatnenie absolventov vysokých škôl na domácom i zahraničnom trhu práce, veľmi nízky počet dlhodobo nezamestnaných absolventov vysokých škôl.
5. Primeraná schopnosť zapojiť sa do medzinárodnej spolupráce.
6. Veľký vedecký potenciál a potenciál v ďalších oblastiach ponúkaný vysokými školami spoločnosti.

Slabými stránkami vysokého školstva na Slovensku sú najmä:

1. Chýbajúca koncepcia vysokého školstva.
2. Chýbajúca definícia poslania jednotlivých vysokých škôl.
3. Nedostatočná orientácia na študenta.
4. Nedokonalá a neúplná legislatíva.
5. Nedostatočná diverzifikácia, a to tak inštitucionálna, ako i programová.
6. Dlhodobo nedostatočné financovanie a následný veľký vnútorný dlh. Osobitne nedostatočné je inštitucionálne i účelové financovanie vedy na vysokých školách.
7. Postupujúci rozpad personálneho zabezpečenia: prestárnutosť vysokoškolských učiteľov, nedostatok kvalitných mladých pracovníkov.
8. Vnútorná uzavretosť vysokých škôl s tendenciou k ich dezintegrácii. Nejasné kompetencie a nejasné zodpovednosti vo vzťahu medzi vedeniami vysokých škôl a fakúlt a ich akademickými senátmi.
9. Neefektívny spôsob prijímacieho konania na vysoké školy.
10. Legislatívne neregulované vyberanie poplatkov za niektoré druhy štúdia.
11. Morálny úpadok spoločnosti a jeho dopad na vysoké školstvo.
12. Neexistencia mechanizmov umožňujúcich vyhodnocovať a prezentovať zodpovednosť vysokých škôl voči spoločnosti.
13. Postupujúci trend znižovania kvality vzdelávacieho procesu a výskumnej činnosti badateľný v súvislosti so zhoršujúcimi sa podmienkami pre prácu na vysokých školách.
14. Zvyšovanie počtu študentov vysokých škôl zreteľné v posledných 10 rokoch je pri súčasnom spôsobe financovania, ako i pri prevládajúcom dlhom jednostupňovom štúdiu, v rozpore so snahou o zvyšovanie kvality vysokoškolského vzdelávania.
15. Znižovanie konkurencieschopnosti so zahraničím.
16. Dlhé jednostupňové štúdium (magisterské, inžinierske) vedúce k prekvalifikovanosti absolventov.
17. Nevyhovujúci stav knižníc i ďalších prvkov infraštruktúry potrebných pre vytvorenie vhodného prostredia na vzdelávanie sa.
18. Zaostávanie v používaní informačných technológií a technológií vzdelávania.
19. Neefektívna atomizácia vzdelávania (veľký počet študijných odborov, veľký počet predmetov s častou duplicitou).
20. Nedostatočná úroveň kvality riadenia vysokých škôl.

Uvedený výpočet slabých stránok súčasného vysokoškolského systému na Slovensku je alarmujúci a potvrdzuje, že je nevyhnutné pristúpiť k zásadnej reforme tohto systému. Zmeny sa budú týkať takmer všetkých jeho stránok, musia však vytvárať harmonický celok. Nutnosť zmien je zdôraznená aj skutočnosťou, že medzi prvými 8 kapitolami otvorenými v rámci vyjednávania o vstupe SR do EÚ je aj oblasť vzdelávania a vedy.

Sieť vysokých škôl v Slovenskej republike je v súčasnosti tvorená 21 štátnymi a 2 neštátnymi vysokými školami. Z 21 štátnych vysokých škôl je 18 civilných vysokých škôl, 2 vojenské akadémie a 1 policajná akadémia. Predkladaná koncepcia sa sústreďuje v prvom rade na civilné vysoké školy, mnohé jej princípy sú však aplikovateľné i na ostatné vysoké školy. Zámerom ministerstva je posilniť vo fungovaní vojenských a policajných vysokých škôl tie prvky, pokiaľ to je možné, ktoré úspešne fungujú na civilných vysokých školách.

Na záver tejto časti uvádzame ešte nasledujúcu poznámku, ktorá podporuje potrebu reformy slovenského vysokého školstva z inej stránky. Slovenská republika sa v hodnoteniach kvality života podľa metodiky UNDP (Rozvojový program OSN) dlhodobo umiestňuje medzi krajinami s vysokým stupňom ľudského rozvoja. Index ľudského rozvoja, meraný kombináciou ukazovateľov vzdelanosti, zdravia a životnej úrovne radí Slovensko medzi 50 najvyspelejších krajín sveta. Vzdelanie prispieva k tomuto indexu veľmi významne. Keďže rozvoj systémov vzdelania sa už v globálnom meradle považuje za nutnú podmienku prežitia ľudského spoločenstva vôbec, reforma slovenského vysokého školstva je podmienkou zlepšenia celkovej kvality života slovenskej spoločnosti a jej konkurencieschopnosti v európskom i celosvetovom meradle.

1.2 Vízia vysokého školstva na Slovensku v 21. storočí

Nová vízia vysokého školstva na Slovensku je opísaná pomocou:

- a. poslania vysokého školstva a funkcií, ktorými sa toto poslanie naplňa,
- b. základných charakteristík vysokoškolského prostredia,
- c. zásad, na ktorých stojí vysokoškolské vzdelávanie,
- d. prvkov rozhodujúcich pri naplňaní novej vízie.

Poslanie vysokého školstva a funkcie, ktorými sa naplňa

Hlavným poslaním vysokého školstva je rozvíjať harmonickú osobnosť, vedomosti, múdrosť, dobro a tvorivosť v človeku a prispievať k trvalo udržateľnému rozvoju a zdokonaľovaniu spoločnosti ako celku.

Vysoké školstvo naplňa toto poslanie najmä prostredníctvom nasledujúcich funkcií:

- a. výchovou odborníkov s najvyšším vzdelaním a s vysokými morálnymi zásadami a občianskou zodpovednosťou,
- b. rozvojom a šírením poznania prostredníctvom výskumu a vývoja,
- c. poskytovaním možností občanom pre ďalšie vzdelávanie počas celého života,
- d. prispievaním k rozvoju vzdelávania na všetkých stupňoch,
- e. výchovou v duchu hodnôt demokracie a vedením študentov k tolerancii, ku schopnosti kritického a nezávislého spôsobu myslenia, k zdravému sebedovetiu a národnej hrdosti,
- f. napomáhaním pochopenia, zachovania, šírenia a zveľaďovania rôznych kultúr v kontexte kultúrneho pluralizmu a diverzity.

Základné charakteristiky vysokoškolského prostredia

Vysokoškolské vzdelávanie realizujú výlučne vysokoškolské ustanovizne a to prostredníctvom svojich pracovníkov a študentov. Očakáva sa od nich:

- a. etický prístup a vedecká dôslednosť,
- b. využívanie autonómie a akademických slobôd ako sústavy práv a povinností uvedomujúc si pritom zodpovednosť voči spoločnosti
- c. nezávislé vyjadrovanie sa k etickým, kultúrnym a spoločenským problémom,
- d. analýza vynárajúcich sa spoločenských, ekonomických, kultúrnych a technologických trendov,
- e. obrana a rozširovanie univerzálnych hodnôt ľudstva,
- f. pomoc pri identifikácii a riešení spoločenských problémov.

Zásady, na ktorých stojí vysoké školstvo

Vysoké školstvo na Slovensku v 21. storočí stojí na nasledujúcich zásadách:

1. Rozvoj poznania prostredníctvom výskumu a vývoja je jednou zo základných funkcií vysokého školstva.
2. Systém vysokoškolského vzdelávania musí byť orientovaný na potreby študenta a uplatnenie sa absolventa v spoločenskej praxi.
3. Rozhodujúci význam pre vysokoškolské ustanovizne má účinná politika pri rozvoji ľudských zdrojov, v prvom rade vysokoškolských pedagógov.
4. Prístup k vysokoškolskému vzdelávaniu musí byť založený len na schopnostiach preukázaných uchádzačom. Akákoľvek diskriminácia pri tomto prístupe je neprijateľná.
5. Pre rozšírenie možností prístupu k vysokoškolskému vzdelávaniu je nutná jeho diverzifikácia.
6. Vzhľadom na vznik nových pracovných postupov založených na intenzívnom využívaní poznatkov a na práci s informáciami je potrebné posilniť prepojenie vysokého školstva s ostatnými zložkami spoločnosti.
7. Vysoké školstvo musí byť dlhodobou orientované na relevantnosť, t.j. vysokú mieru súladu medzi očakávaniami spoločnosti a tým, čo vysoké školstvo spoločnosti poskytuje.

Rozhodujúce prvky pri naplňaní novej vízie vysokého školstva na Slovensku

Pri naplňaní novej vízie vysokého školstva na Slovensku sa pokladajú za rozhodujúce nasledujúce prvky:

1. diferenciacia vysokých škôl podľa ich poslania, cieľov a kvality plnenia týchto cieľov a poslania,
2. postupné zvyšovanie počtu študentov a súčasne dôraz na kvalitu zahrňujúcu všetky funkcie vysokého školstva,
3. využívanie potenciálu nových informačných technológií na plnenie poslania a funkcií vysokoškolských ustanovizní,
4. skvalitnenie riadenia vysokoškolských ustanovizní okrem iného aj zreteľným rozdelením kompetencií v rozhodovaní a nesení zodpovednosti, výrazné posilnenie ich vnútornej integrity,
5. viaczdrojové financovanie vysokého školstva,
6. rozšírenie foriem a zvýšenie miery zapojenia a integrácie výskumno-vývojového potenciálu SR do vysokoškolského systému,

7. podpora medzinárodnej spolupráce a obojstrannej zahraničnej mobility študentov a pracovníkov vysokoškolských ustanovizní.

1.3. Súhrn hlavných opatrení, pomocou ktorých sa má začať naplňovať nová vízia slovenského vysokého školstva

Pre účely vytvorenia koncepcie ďalšieho rozvoja vysokého školstva bola celá problematika vysokoškolského systému rozdelená na nasledujúcich 12 oblastí:

1. Poslanie a funkcie vysokého školstva, autonómia vysokých škôl a ich zodpovednosť za rozvoj spoločnosti
2. Prístup k vysokoškolskému vzdelávaniu, problematika prijímacieho konania
3. Poslanie vedy, techniky a umenia vo vysokom školstve
4. Sieť vysokých škôl, inštitucionálna diverzifikácia vysokého školstva
5. Systém vysokoškolského vzdelávania, sústava študijných odborov, študijné programy, ďalšie vzdelávanie
6. Zabezpečenie kvality vysokoškolského vzdelávania, evaluácia a akreditácia
7. Učiteľia a pracovníci vysokých škôl, postavenie vysokoškolského učiteľa
8. Študenti vysokých škôl, problematika úhrad nákladov na štúdium
9. Úloha nových informačných a komunikačných technológií vo vysokom školstve
10. Financovanie vysokých škôl, vnútorná štruktúra a riadenie vysokých škôl
11. Spolupráca vysokých škôl s praxou
12. Medzinárodný kontext a medzinárodná spolupráca vysokých škôl

Uvedený výpočet oblastí je osnovou, podľa ktorej sa člení druhá časť tohto materiálu. Teraz zhrnieme vo veľmi stručnej podobe najdôležitejšie rozhodnutia, ktoré sa v koncepcii v jednotlivých oblastiach navrhujú a ktoré je nevyhnutné prijať pre úspešnú reformu slovenského vysokého školstva. Tieto predstavujú hlavné tézy pripravovanej reformy.

1. Poslanie a funkcie vysokého školstva, autonómia vysokých škôl a ich zodpovednosť za rozvoj spoločnosti

1. Zachovať doterajší systém autonómie vysokých škôl smerom k štátnej správe i princíp samosprávy. V kompetencii ministerstva školstva ponechať stratégiu a koncepciu vysokého školstva, legislatívu, rozdeľovanie prostriedkov zo štátneho rozpočtu, presadzovanie verejného záujmu a kontrolu v rozsahu vyplývajúcom zo zákonných predpisov.

2. Prístup k vysokoškolskému vzdelávaniu, problematika prijímacieho konania

1. Vytvárať podmienky pre rozširovanie prístupu k vysokoškolskému vzdelávaniu s cieľom umožniť zvyšovanie počtu študentov tak, aby sa percento populácie prechádzajúcej vysokoškolským vzdelávaním postupne približovalo k hodnotám platným v rozvinutých krajinách. Sústrediť sa pritom v prvom rade na rozšírenie prístupu k prvému stupňu vysokoškolského vzdelávania (bakalárske štúdium).
2. Postupne zaviesť efektívnejší spôsob prijímacieho konania najmä pre prvý stupeň vysokoškolského vzdelávania.
3. Zakotviť možnosť štátu stanoviť vo vybraných oblastiach obmedzenia na počet prijímaných študentov, na ktorých štát poskytne finančné prostriedky, v súlade s praxou obvyklou v európskych krajinách.

3. Poslanie vedy, techniky a umenia vo vysokom školstve

1. Systematicky rozvíjať a inovovať výskumno-vývojový potenciál štátu na vysokých školách, nakoľko vyspelé krajiny potvrdzujú vysokú efektívnosť takéhoto postupu. V nadväznosti na to priznať prioritné postavenie inštitucionálnemu financovaniu vedy a techniky na vysokých školách.
2. Zintenzívniť v oblasti výskumu, vývoja a umeleckej tvorby spoluprácu vysokých škôl s praxou.
3. Podmieniť poskytovanie druhého cyklu vysokoškolského vzdelávania vysokoškolskou ustanovizňou rozvíjaním výskumnej a umeleckej činnosti v odpovedajúcich odboroch.

4. Sieť vysokých škôl, inštitucionálna diverzifikácia vysokého školstva

1. Diverzifikovať sieť vysokoškolských ustanovizní. Vo vysokoškolskom systéme rozoznávať 2 kategórie vysokoškolských ustanovizní, a to:
  - univerzitné vysoké školy, ktoré poskytujú študijné programy vo všetkých troch stupňoch, s významným podielom študijných programov druhého a tretieho stupňa (magisterské a doktorandské) a v súvislosti s tým realizujú výskum a vývoj resp. umeleckú tvorbu,
  - odborné vysoké školy, ktoré poskytujú prevažne študijné programy prvého stupňa (bakalárske), spravidla praktickejšieho charakteru. Vysoké školy tejto kategórie nemusia nutne realizovať výskum a vývoj vedúci k získaniu nových poznatkov, úroveň poskytovaných študijných programov však musí odpovedať aktuálnemu

stavu rozvoja vedy a techniky. U tejto kategórie vysokých škôl sa ďalej spravidla predpokladá užšia väzba na región a na prax.

Univerzitné vysoké školy budú tvoriť tzv. univerzitný sektor vysokého školstva, odborné vysoké školy budú tvoriť tzv. neuniverzitný sektor. Každá vysokoškolská ustanovizeň, bez ohľadu na kategóriu, do ktorej patrí, bude ponúkať študijné programy prvého stupňa. Slovo "univerzita" môžu mať vo svojom názve len univerzitné vysoké školy.

2. Zabezpečiť, aby každá vysokoškolská ustanovizeň mala sformulované svoje poslanie, ktorého súčasťou je aj dlhodobý zámer vysokoškolskej ustanovizne. Formuláciu poslania si robí ustanovizeň sama. Poslanie musí byť sformulované tak, aby sa dalo posúdiť jeho plnenie. Hodnotenie vysokoškolskej ustanovizne vychádza z plnenia poslania, ktoré si stanovila.
3. Zjednodušiť proces vzniku neštátnych vysokých škôl.

5. *Systém vysokoškolského vzdelávania, sústava študijných odborov, študijné programy, ďalšie vzdelávanie*

1. Zabezpečiť, aby vo vysokoškolskom systéme na Slovensku boli implementované hlavné myšlienky Bolonskej deklarácie, t.j.:
  - a. jednoduchý, priehľadný a navzájom porovnateľný systém titulov,
  - b. dva cykly (pregraduálny a graduálny) s tromi stupňami vysokoškolského vzdelávania (bakalárske, magisterské a doktorandské),
  - c. vzdelanie získané absolvovaním prvého stupňa (ktorý trvá aspoň tri roky) je plnohodnotným vysokoškolským vzdelaním,
  - d. kreditný systém, doložka k diplomu,
  - e. európska dimenzia obsahu vzdelania, mobilita študentov, učiteľov a ostatných zamestnancov,
  - f. zabezpečenie kvality (pozri časť 6)
2. Zabezpečiť nasledujúce vlastnosti nového trojstupňového systému vysokoškolského štúdia v dvoch cykloch:
  - a. bude zavedený plošne (v odôvodnených prípadoch s možnými výnimkami týkajúcimi sa bakalárskeho stupňa)
  - b. každá vysokoškolská ustanovizeň musí poskytovať aj prvý stupeň vysokoškolského vzdelávania,
  - c. dĺžka prvého cyklu (bakalárskeho štúdia) bude minimálne 3 roky,
  - d. dĺžka kratšieho stupňa v rámci druhého cyklu (magisterského štúdia) bude spravidla 2 roky (dĺžka štúdia vrátane predchádzajúceho bakalárskeho štúdia aspoň 5 rokov),
  - e. prístup na všetky stupne bude podmienený splnením stanovených podmienok.
3. Zabezpečiť vo všetkých vysokoškolských ustanovizniach zavedenie kreditného systému spočívajúceho na rovnakých princípoch a zlučiteľného s ECTS.
4. Urobiť reformu sústavy študijných odborov s cieľom optimalizovať štruktúru a počet študijných odborov na všetkých troch stupňoch. Transformácia na menší počet všeobecnejších študijných odborov má byť najvýraznejšia na prvom stupni.
5. Zabezpečiť vytvorenie podmienok pre ďalšie vzdelávanie, ktoré bude v nadväznosti na trojstupňový systém vysokoškolského vzdelávania a zavedený kreditný systém naplňovať ideu celoživotného vzdelávania poskytovaním ďalšieho (odborného) vzdelávania, jazykovej prípravy, a pod.

6. *Zabezpečenie kvality vysokoškolského vzdelávania, evaluácia a akreditácia*

1. Vytvoriť funkčný systém hodnotenia kvality v oblasti vysokoškolského vzdelávania založený na kombinácii akreditácie ako uznania spôsobilosti vysokoškolskej ustanovizne vykonávať dané druhy činností a evaluácie ako hodnotenia naplňovania jej poslania.
2. Inštitucionálne oddeliť akreditáciu a evaluáciu.
3. V zmysle Bolonskej deklarácie sa zapojiť do európskej spolupráce v oblasti zabezpečovania kvality vysokoškolského vzdelávania s cieľom vyvinúť porovnateľné kritériá a metodológie v tejto oblasti.
4. Aktívne vytvárať konkurenčné prostredie ako základný stimul zvyšovania kvality práce vysokých škôl.

7. *Učelia a pracovníci vysokých škôl, postavenie vysokoškolského učiteľa*

1. Preniesť voľbu systému odmeňovania zamestnancov vysokej školy do jej kompetencie.
2. Vytvoriť ucelený systém ďalšieho vzdelávania zamestnancov vysokých škôl s osobitným zreteľom na mladých učiteľov.
3. V rámci novej legislatívy definovať pracovné zaradenia "docent" a "profesor". Tieto miesta sa budú obsadzovať výberovým konaním. Minimálne kvalifikačné požiadavky pre ich obsadenie, ako i pravidlá výberového konania, budú ustanované všeobecne záväzným právnym predpisom vydaným ministerstvom školstva.
4. Ustanoviť, že pracovnú zmluvu na pracovné zaradenia "docent" a "profesor" možno uzavrieť na základe jedného výberového konania maximálne na dobu 5 rokov. Ak uchádzač získa pracovné miesto docenta resp. profesora tretíkrát, získava právo na pracovnú zmluvu na dobu do dosiahnutia veku 65 rokov.

5. Počas pôsobenia v pracovnom zaradení "docent" resp. "profesor" udeľuje vysoká škola zamestnancovi právo používať vedecko-pedagogický titul "docent" resp. "profesor". Ak uchádzač získa pracovné miesto profesora tretíkrát, vysoká škola navrhne prezidentovi republiky priznať pracovníkovi trvalý vedecko-pedagogický titul "univerzitný profesor".
6. Vysoká škola môže stanoviť pre obsadenie pracovných miest "docent" a "profesor" ďalšie kvalifikačné podmienky nad rámec minimálnych požiadaviek stanovených odpovedajúcim všeobecne-záväzným predpisom.

8. *Študenti vysokých škôl, problematika úhrad nákladov na štúdium*

1. Zvýšiť možnosti študenta podieľať sa na tvorbe profilu svojho vysokoškolského vzdelávania v rámci zvoleného študijného programu.
2. Vypracovať a zaviesť systém finančnej podpory pre študentov, ktorý umožní študovať i študentom zo sociálne slabších skupín a uľahčí štúdium najschopnejším.
3. Nanovo definovať postavenie, pôsobnosť i spôsob financovania ŠDaJ. Prijat' opatrenia na zlepšenie ubytovacích a stravovacích služieb i možností športového vyžitia pre študentov.
4. Zákonom ustanoviť zavedenie príspevkov študentov na úhradu časti nákladov na štúdium vrátane určenia ich možného rozsahu. Príspevky bude možné vyžadovať od
  - a. študentov externých foriem štúdia,
  - b. študentov denného štúdia, ktorí alebo prekročia stanovenú dĺžku štúdia pre študijný program, ktorý študujú, alebo ktorí už získali pre daný stupeň vysokoškolského vzdelávania titul.

To znamená, že bezplatné bude denné štúdium v stanovenej dĺžke vedúce k získaniu prvého titulu v každom zo stupňov vysokoškolského vzdelávania.

Aby sa zabránilo podozreniam zo špekulácií, bude stanovené, koľko študentov môže vysoká škola prijať do externých foriem štúdia. Tento počet bude vyjadrený v percentách počtu študentov, ktorých príjme na dennú formu.

5. Prijat' opatrenia zabráňujúce študentom zneužívať sociálne výhody spojené so štatútom študenta.

9. *Úloha nových informačných a komunikačných technológií vo vysokom školstve*

1. Vypracovať strategický plán rezortu školstva pre oblasť IT a dosiahnuť, aby každá vysoká škola mala vypracovaný vlastný strategický plán pre oblasť IT.
2. Vytvoriť podmienky pre zlepšenie personálneho zabezpečenia oblasti informačných technológií na vysokých školách.
3. Dosiahnuť podstatné zrýchlenie a skvalitnenie akademickej počítačovej siete SANET.
4. Dosiahnuť, aby na vysokých školách mal každý študent v dostatočnej miere zabezpečený prístup k počítaču zapojenému na Internet.
5. Na základe strategickej štúdie pre prostredie vysokých škôl vybrať profesionálny softvér, ktorý bude tvoriť základ integrovaného informačného systému vysokej školy. Podporiť zavedenie takéhoto systému na jednotlivé vysoké školy z úrovne ministerstva školstva.
6. Vytvoriť navzájom prepojený systém knižníc vysokých škôl umožňujúci okrem služieb čitateľom aj efektívny prechod jednotlivých knižníc na využívanie moderných elektronických knižničných systémov.
7. Vytvárať podmienky pre využívanie informačných technológií ako prostriedkov organizácie vzdelávania, ale aj priamo ako metodický prístup vo vzdelávaní, napr. virtuálne univerzity, dištančné vzdelávanie, on-line štúdium.

10. *Financovanie vysokých škôl, vnútorná štruktúra a riadenie vysokých škôl*

1. Realizovať zásadnú reformu v oblasti financovania vysokého školstva. Hlavné charakteristiky:
  - a. zmena rozpočtovej formy hospodárenia štátnych vysokých škôl (s výnimkou policajných a vojenských vysokých škôl) ich transformáciou na organizácie nového typu s názvom "verejná vysoká škola" a s charakterom verejnej neziskovej organizácie. Podrobnosti o novom type organizácie "verejná vysoká škola" budú obsiahnuté v novom zákone o vysokých školách,
  - b. podstatnú časť finančných prostriedkov na pokrytie aktivít verejnej vysokej školy poskytuje štát formou príspevku.
  - c. verejná vysoká škola vlastní majetok potrebný na jej činnosť, ktorý získa bezplatným prevodom od štátu,
  - d. zavedenie systému viaczdrojového financovania znamenajúceho, že príspevok zo štátneho rozpočtu nemusí pokrývať všetky aktivity vysokoškolskej ustanovizne a táto si musí získať istú časť prostriedkov na svoju činnosť z mimorozpočtových zdrojov,
  - e. úprava spôsobu rozdeľovania prostriedkov zo štátneho rozpočtu vysokým školám tak, aby zohľadňoval kategóriu vysokej školy a jej výkonové a kvalitatívne parametre,
  - f. vytvorenie dlhodobějších (niekoľkoročných) finančných rámcov vo vybraných oblastiach (napríklad v oblasti kapitálových výdavkov na stavby) financovaných zo štátneho rozpočtu umožňujúcich vysokoškolským ustanovizniám finančné plánovanie presahujúce horizont jedného roku,

- g. oddelenie financovania sociálnej infraštruktúry a sociálnych potrieb študentov od financovania hlavných aktivít vysokých škôl.
2. V rámci zavedenia systému viaczdrojového financovania:
- a. zvýšiť absolútny objem prostriedkov poskytovaných vysokým školám zo štátneho rozpočtu tak, aby sa jeho podiel na HDP postupne približoval k situácii v rozvinutých krajinách. Pre každý z rokov 2001, 2002 a 2003 zvýšiť tento objem o 0.1% HDP oproti predchádzajúcemu roku,
  - a. vytvoriť legislatívne podmienky umožňujúce získavať vysokým školám v čo najširšej miere príjmy z nasledujúcich mimorozpočtových zdrojov:
    1. príjmy zo zahraničných grantov,
    2. príjmy z podnikateľskej činnosti,
    3. príspevky študentov na úhradu časti nákladov na štúdium,
    4. príjmy od sponzorov, dary, príjmy z dedičstva a podobných zdrojov,
    5. výnosy z majetku,
    6. príjmy od obcí,
    7. výnosy z duševného vlastníctva.
1. Posilniť integritu vysokej školy pri zachovaní kompetencií potrebných pre efektívne fungovanie fakúlt.
  2. Vytvoriť systémové podmienky pre skvalitnenie riadenia vysokých škôl pri zachovaní jeho samosprávneho charakteru (s nevyhnutnými špecifikami týkajúcimi sa policajných a vojenských vysokých škôl).

11. Spolupráca vysokých škôl s praxou

1. Vytvoriť a rozvíjať partnerstvo vysokých škôl so štátnymi, verejnými a podnikateľskými organizáciami so zameraním na aktualizáciu obsahu výučby, podporu spoločného rozvoja základného a aplikovaného výskumu s nadväzným zabezpečením transferu poznatkov a technológie.
2. Rozšíriť ponuku programov ďalšieho vzdelávania pre absolventov vysokých a stredných škôl, odborníkov z praxe a iných záujemcov a vytvoriť tak podmienky pre ich celoživotné vzdelávanie
3. Zabezpečiť, aby sa poskytovanie ďalších služieb verejnosti (sociálnych, kultúrnych, zdravotných, športových a ďalších) sa stalo integrálnou zložkou poslania vysokoškolských ustanovizní.

12. Medzinárodný kontext a medzinárodná spolupráca vysokých škôl

1. Zabezpečiť aktívnu účasť slovenských vysokých škôl na programoch EÚ v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy, vedy a výskumu napríklad SOCRATES II, Leonardo da Vinci II, 5. RP pre vedu a výskum.
2. Harmonizovať ďalší rozvoj vysokoškolského vzdelávania s európskym trendom (pozri časť 5)
3. Výrazne podporovať medzinárodnú mobilitu pracovníkov a študentov slovenských vysokých škôl a súčasne vytvárať podmienky pre obojstrannú mobilitu.

1.4. Harmonogram hlavných aktivít pri realizácii koncepcie

Predpokladaný harmonogram hlavných aktivít súvisiacich s realizáciou koncepcie obsahuje nasledujúca tabuľka:

<i>Aktivita</i>	<i>Čas</i>
Predloženie koncepcie na rokovanie vlády	do 31. 8. 2000
Po schválení koncepcie vládou SR oboznámenie verejnosti prostredníctvom médií s jej hlavnými myšlienkami	september – október 2000
Predloženie nového zákona o vysokých školách a zákona o financovaní vysokých škôl na rokovanie vlády	do 6. 11. 2000
Predloženie zákonov do NR SR	do 31. 12. 2000
Po schválení zákonov v NR SR oboznámenie verejnosti prostredníctvom médií s ich hlavnými myšlienkami	apríl – máj 2001
V nadväznosti na prijaté zákony vybrať softvér pre základ integrovaného informačného systému vysokých škôl	do 30. 6. 2001

Príprava novej celoštátnej sústavy študijných odborov	30. 6. 2001
Príprava zásad kreditného systému, ktoré budú platiť pre všetky vysoké školy	30. 6. 2001
Účinnosť nového zákona o vysokých školách	1. 9. 2001
Vytvorenie orgánu pre evaluáciu vysokých škôl	1. 9. 2001
Úprava štatútov vysokých škôl v súlade s novými zákonmi	31. 12. 2001
Implementácia modulov pre správu financií a riadenie ľudských zdrojov vybraného informačného systému pre vysoké školy	31. 12. 2001
Zaradenie vysokých škôl do nových kategórií, formulácia poslania vrátane dlhodobých zámerov vysokých škôl	31. 12. 2001
Účinnosť nového zákona o financovaní vysokých škôl	1. 1. 2002
Prechod vysokých škôl na novú formu hospodárenia	1. 1. 2002
Prevod majetku vysokým školám	1. 1. 2002
Informovanie verejnosti prostredníctvom médií o študijných programoch, ktoré budú otvorené v rámci 1. etapy transformácie v šk.r. 2002/2003	január – február 2002
Ukončenie hlavných organizačných zmien na vysokých školách súvisiacich s novými zákonmi	1. 9. 2002
1. etapa transformácie študijných programov vysokých škôl podľa novej sústavy študijných odborov a trojstupňového modelu štúdia	1. 9. 2002
Zavedenie kreditného systému štúdia minimálne pre študijné programy otvorené v rámci 1. etapy transformácie	1. 9. 2002
Prijímanie študentov do prvých ročníkov do študijných programov otvorených v rámci 1. etapy transformácie	do začiatku šk.r.2002/2003
Informovanie verejnosti prostredníctvom médií o študijných programoch, ktoré budú otvorené v rámci ukončenia transformácie v šk.r. 2002/2003	november – december 2002
Implementácia ďalších modulov vybraného informačného systému	do 31. 12. 2002
Ukončenie transformácie študijných programov vysokých škôl podľa novej sústavy študijných odborov a trojstupňového modelu štúdia	1. 9. 2003
Zavedenie kreditného systému štúdia pre študijné programy otvorené v rámci ukončenia transformácie	1. 9. 2003
Prijímanie študentov do prvých ročníkov do študijných programov otvorených v rámci ukončenia transformácie	do začiatku šk.r.2003/2004
Ukončenie implementácie vybraného informačného systému	31. 12. 2003

Časť 2

Súčasný stav v jednotlivých oblastiach vysokého školstva na Slovensku, stanovenie cieľov a ciest ako ich dosiahnuť

V tejto časti uvedieme postupne v každej z 12 oblastí, na ktoré bola problematika vysokého školstva pre účely tvorby koncepcie rozdelená

- stručný opis súčasného stavu,
- formuláciu cieľov,
- návrh ciest, ako vytýčené ciele dosiahnuť.

1. Poslanie a funkcie vysokého školstva, autonómia vysokých škôl a ich zodpovednosť za rozvoj spoločnosti

1. Súčasný stav

Poslanie a funkcie vysokého školstva sú v súčasnosti definované úvodnými ustanoveniami zákona č. 172/1990 Zb. o vysokých školách v znení neskorších predpisov (v ďalšom zákona o vysokých školách). Podľa nich sú vysoké školy vrcholné vzdelávacie, vedecké a umelecké ustanovizne, ktoré sú zároveň súčasťou vedecko-výskumnej a vývojovej základne Slovenskej republiky.

Vysoké školy sú samosprávne a o svojej organizácii a činnosti rozhodujú sami v súlade so zákonom a v jeho medziach.

Za hlavné úlohy vysokých škôl sa považujú poskytovanie vysokoškolského vzdelávania a tvorivé vedecké bádanie alebo tvorivá umelecká činnosť. V súvislosti s plnením svojich hlavných úloh môžu vysoké školy, resp. ich fakulty, vykonávať podnikateľskú činnosť.

Zákon explicitne garantuje vysokým školám akademické práva a slobody. Zaručuje nedotknuteľnosť akademickej pôdy, pričom na akademickej pôde nepovoľuje činnosť politických strán a hnutí.

Súčasný zákon sa nezmieňuje explicitne o zodpovednosti vysokých škôl za rozvoj spoločnosti, ani o väzbe vysokých škôl na spoločenskú objednávku.

1.2 Ciele

Poslanie a ciele slovenského vysokého školstva sú sformulované v časti 1, odsek 1.2 *Vízia vysokého školstva na Slovensku v 21. storočí*. Táto vízia vychádza z už spomínanej svetovej deklarácie UNESCO o vysokoškolskom vzdelávaní pre 21. storočie a obsahuje aj základné ustanovenia k autonómii vysokých škôl a ich zodpovednosti za rozvoj spoločnosti. Preto hlavným cieľom v tejto oblasti je zabezpečiť naplnenie uvedenej vízie.

Ďalším cieľom bude, v rámci implementácie novej vízie vysokoškolského vzdelávania na Slovensku, zachovať doterajší systém autonómie vysokých škôl smerom k štátnej správe i princíp samosprávy. V kompetencii ministerstva ponechať stratégiu a koncepciu vysokého školstva, legislatívu, rozdeľovanie prostriedkov zo štátneho rozpočtu, presadzovanie verejného záujmu a kontrolu v rozsahu vyplývajúcom zo zákonných predpisov.

Vysokoškolské vzdelávanie už po stáročia prináša podstatný úžitok tak jeho absolventom, ako aj celej spoločnosti. Štát preto musí mať záujem na podpore a rozvoji vysokoškolského vzdelávania a jeho politika voči vysokému školstvu musí zabezpečiť, že si bude plniť svoju spoločenskú funkciu v čo najširšom rozsahu. Inými slovami, cieľom tejto politiky musí byť presadzovanie verejného záujmu. Kritickým bodom štátnej politiky v oblasti vysokých škôl je, že musí ponechať vysokoškolským inštitúciám dostatočnú autonómiu. Snaha o jej obmedzovanie zo strany štátu môže slúžiť iba krátkodobým politickým cieľom, nie však dlhodobým záujmom spoločnosti.

1.3 Postup na dosiahnutie cieľov

Pre dosiahnutie cieľov uvedených v odseku 1.2 bude v prvom rade potrebné upraviť súčasnú legislatívu prijatím nového zákona o vysokých školách a prijať, resp. upraviť ďalšie legislatívne normy. V nich sa vymedzí základný rámec fungovania vysokých škôl obsahujúci ich práva vrátane akademických slobôd a autonómie a ich povinnosti. V rámci novej legislatívy sa zachová doterajší systém autonómie vysokých škôl smerom k štátnej správe i princíp samosprávy. Jeho implementácia bude nadväzovať na súčasnú prax reprezentovanú akademickými senátmi a vrcholnými orgánmi samosprávy predstavovanými Radou vysokých škôl a Študentskou radou vysokých škôl. Legislatívne bude zakotvená existencia Slovenskej rektorskej konferencie. V kompetencii ministerstva zostane stratégia a koncepcia, legislatíva, rozdeľovanie prostriedkov zo štátneho rozpočtu, presadzovanie verejného záujmu a kontrola v rozsahu vyplývajúcom zo zákonných predpisov.

Nová legislatíva bude tvorená tak, aby umožnila a podporila implementáciu všetkých prvkov tvoriacich novú víziu vysokoškolského vzdelávania. Ďalšie podrobnosti súvisiace s implementáciou sú obsahom nasledujúcich častí.

2. Prístup k vysokoškolskému vzdelávaniu, problematika prijímacieho konania

2.1 Súčasný stav

Prístup k vysokoškolskému vzdelávaniu

V súlade s celosvetovým trendom prišlo i na Slovensku v ostatných rokoch k podstatnému nárastu počtu študentov vysokých škôl. Konkrétny stav je zachytený v tabuľke 1 časti I prílohy. Ako z nej vyplýva, stúpol podiel novoprijatých študentov vysokých škôl vyjadrený v percentách z populácie 18-ročných z hodnoty 15.9 % v roku 1990 na hodnotu 25.9 % v roku 1999.

Napriek tomuto iste podstatnému nárastu, Slovensko stále značne zaostáva za európskym priemerom, ktorý sa pohybuje v rozmedzí 33 – 35 %.

Prijímacie konanie

Platný vysokoškolský zákon poskytuje vysokým školám, resp. ich fakultám autonómiu pri určovaní hľadísk a spôsobu overovania potrebnej spôsobilosti uchádzačov o vysokoškolské štúdium. O prijatí uchádzača na štúdium rozhoduje dekan.

Overovanie spôsobilosti uchádzačov o vysokoškolské štúdium sa realizuje v rámci prijímacieho konania. V súčasnosti si jednotlivé fakulty organizujú prijímacie konanie jednotlivo. Pre overovanie spôsobilosti uchádzačov používajú obvykle formu písomných testov. V niektorých prípadoch sa pri konečnom hodnotení berú do úvahy i výsledky zo strednej školy. Pri súčasnej praxi je namiesto otázky, ako, do akej miery, prípadne či vôbec preverujú dnes používané spôsoby prijímacieho konania vlastnosti, schopnosti, úsilie, vytrvalosť a zánietenie uchádzačov, ktoré by mali byť rozhodujúcimi pre prijatie na vysokoškolské štúdium.

Uplatnenie autonómie pri prijímacom konaní vedie v praxi k veľkej rôznorodosti v tejto oblasti medzi fakultami, a to aj medzi fakultami s príbuznými študijnými odbormi. Medzi najvýznamnejšie rozdiely patria:

- zohľadňovanie, resp. nezohľadňovanie výsledkov zo strednej školy,
- rôznosť v počte a obsahu predmetov prijímacej skúšky,
- výskyt požiadaviek nad rámec stredoškolského učiva.

Tieto skutočnosti vedú niekedy k spochybňovaniu objektívnosti prijímacích skúšok i podozreniam z nekalých praktík u odbornej i laickej verejnosti.

Osobitné problémy praktického charakteru vyplývajú zo skutočnosti, že uchádzači o vysokoškolské štúdium sa môžu hlásiť aj na viacero vysokých škôl resp. fakúlt, pričom neexistujú žiadne všeobecne platné právne úpravy, ktoré by tieto problémy riešili. Problémy vznikajú jednak pre uchádzačov, pretože často sa vyskytujú kolízie termínov prijímacích skúšok na rôznych fakultách, ale hlavne na strane vysokých škôl a fakúlt, pretože uchádzač prijatý na viacero fakúlt sa môže definitívne rozhodnúť o tom, na ktorú fakultu nastúpi až pri zápise. Z toho vyplýva, že fakulty do poslednej chvíle nevedia, koľko z prijatých uchádzačov k nim skutočne nastúpi. To im spôsobuje značné komplikácie a má negatívne dôsledky i pre niektorých uchádzačov, ktorí sa kvôli uvedenej neurčitosti nedostanú na vybrané školy.

2.2 Ciele

Prístup k vysokoškolskému vzdelávaniu

Na Slovensku je nevyhnutné podstatne zvýšiť podiel obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním. V súlade s celosvetovým trendom bude podporované postavenie absolventov bakalárskeho štúdia ako plnohodnotného vysokoškolského štúdia v hospodárskej praxi a v spoločnosti.

Autonómia vysokých škôl sa prejavuje i v tom, že je v ich kompetencii určovať počty prijímaných študentov. Z hľadiska hospodárneho využívania prostriedkov štátneho rozpočtu však musí existovať možnosť ministerstva obmedziť vo vybraných oblastiach počet prijímaných študentov, na ktorých štát poskytne finančné prostriedky.

Z uvedeného vyplývajú nasledujúce ciele pre oblasť prístupu k vysokoškolskému vzdelávaniu:

1. Vytvárať podmienky pre rozširovanie prístupu k vysokoškolskému vzdelávaniu s cieľom umožniť zvyšovanie počtu študentov tak, aby sa percento populácie prechádzajúcej vysokoškolským vzdelávaním postupne približovalo k hodnotám platným v rozvinutých krajinách. Sústrediť sa pritom v prvom rade na rozšírenie prístupu k prvému stupňu vysokoškolského vzdelávania (bakalárske štúdium). Zvyšovanie počtu študentov umožní aj širšie využívanie informačných technológií a nových foriem vzdelávania predovšetkým v externom štúdiu (virtuálne univerzity, dištančné vzdelávanie apod.).
2. Zakotviť možnosť štátu stanoviť vo vybraných oblastiach obmedzenia na počet prijímaných študentov, na ktorých štát poskytne finančné prostriedky, v súlade s praxou obvyklou v európskych krajinách.

Prijímacie konanie

Vychádzajúc zo súčasného stavu sa pre oblasť prijímacieho konania stanovujú nasledovné ciele:

1. Postupne zaviesť efektívnejší spôsob prijímacieho konania najmä pre prvý stupeň vysokoškolského vzdelávania.
2. Trvalo dbať na zachovávaní transparentnosti a objektivity prijímacieho konania a odstraňovať možnosti korupcie.

2.3 Postup na dosiahnutie cieľov

Prístup k vysokoškolskému vzdelávaniu

Základným opatrením, ktoré umožní rozšírenie prístupu k vysokoškolskému vzdelávaniu, bude diverzifikácia slovenského vysokého školstva, ktorej princípy sú opísané v časti 4. Rozšírenie prístupu k prvému stupňu vysokoškolského vzdelávania sa dosiahne:

- reorganizáciou štúdia na existujúcich vysokých školách rozdelením na 2 cykly, pri ktorej môže vysoká škola v niektorých oblastiach presunúť časť kapacít využívaných doteraz pre vyššie ročníky magisterského štúdia na rozšírenie kapacity pre bakalárske štúdium,
- vznikom nových odborných vysokých škôl,
- vypracovaním a zavedením funkčného systému finančnej podpory pre študentov (pozri časť 8).

Pozitívnu úlohu v tomto smere zohrá i skutočnosť, že každá vysokoškolská ustanovizeň musí ponúkať aj bakalárske študijné programy.

Možnosť stanoviť vo vybraných oblastiach obmedzenia na počet prijímaných študentov, na ktorých štát poskytne finančné prostriedky, sa bude využívať v prvom rade v oblastiach, o ktoré je veľký záujem, ale spoločenská potreba absolventov v danej oblasti je nízka. Autonómia vysokej školy sa týmto nenaruší – ostane jej právo prijať toľko študentov, koľko uzná za vhodné. Náklady na študentov prevyšujúcich určený limit však bude musieť pokryť z iných zdrojov ako je štátny rozpočet. Pri stanovovaní obmedzení počtu prijímaných študentov sa bude postupovať v súlade s praxou obvyklou v európskych krajinách.

Prijímacie konanie

Jedným z nástrojov, ktoré umožnia zefektívniť prijímacie konanie na prvý stupeň vysokoškolského vzdelávania, bude zavedenie kontroly výstupov výchovy a vzdelávania pomocou celoštátnych výkonových štandardov navrhované v projekte Milénium. Máme tu konkrétne na mysli objektívne hodnotenie vedomostí budúcich absolventov stredoškolského štúdia podľa jednotných podmienok (a kritérií) na celoštátnej úrovni. Takéto hodnotenie odstráni alebo aspoň zníži potrebu ďalšieho testovania vedomostí vysokými školami pri prijímacom konaní na prvý stupeň. Zároveň prispeje k riešeniu problému súvisiacemu s výskytom požiadaviek nad rámec stredoškolského učiva, ktorý sa v súčasnosti v niektorých prípadoch vyskytuje.

Základnú úlohu v tomto smere bude v budúcnosti zohrávať štandardizovaná a objektivizovaná maturitná skúška, ktorej výsledok bude plniť funkciu jedného z kritérií pre prijatie na vysokú školu.

Pokiaľ ide o prijímacie konanie na druhý a tretí stupeň vysokoškolského vzdelávania (magisterské resp. doktorandské štúdium), bude sa pri ňom vychádzať v prvom rade z výsledkov uchádzača dosiahnutých na prvom stupni charakterizovaných prostriedkami kreditného systému. Je samozrejmé, že konkrétny tvar podmienok prijatia a konečné rozhodnutie o prijatí je úplne v kompetencii jednotlivých vysokoškolských ustanovizní.

Uvedené opatrenia na zefektívnenie prijímacieho konania budú zohrávať dôležitú úlohu i v zabezpečení jeho transparentnosti a objektivity, a tým i k zníženiu možností korupcie. Okrem nich však bude potrebné uložiť v zákone vysokoškolským ustanovizniám povinnosť zabezpečiť transparentnosť a objektivitu prijímacieho konania a ministerstvu školstva povinnosť kontrolovať plnenie tejto úlohy.

V rámci prijatia opatrení na zefektívnenie prijímacieho konania je potrebné zakotviť do zákona opatrenia znižujúce problémy spomínané v časti 2.1 súvisiace s možnosťou uchádzačov hlásiť sa súčasne na viacero vysokých škôl resp. fakúlt.

3. Poslanie vedy a techniky na vysokej škole

3.1 Súčasný stav

Jednou zo základných charakteristík vysokoškolského vzdelávania je, že vychádza z kvalitnej výskumno-vývojovej činnosti, ktorá ho významnou mierou profiluje. Úzka naviazanosť na výskum a vývoj je dôležitá najmä v druhom cykle vysokoškolského vzdelávania, teda na magisterskom a doktorandskom štúdiu. Takéto vzdelávanie sa v súčasnosti označuje ako vedecké vzdelávanie.

V umeleckom vysokom školstve má svoje nezastupiteľné poslanie umenie a tvorivosť a viaceré z vyjadrení týkajúcich sa vedy a techniky resp. výskumu a vývoja, ktoré v ďalšom uvádzame, sa primerane vzťahujú i na oblasť umenia.

Súčasný postavenie výskumu a vývoja na vysokých školách v SR dostatočne nepodporuje vedecké vzdelávanie a dostáva sa s ním do čoraz väčšieho rozporu. Jednou z príčin je úplne nedostatočné financovanie oblasti vedy a techniky na vysokých školách. Je to spôsobené aj skutočnosťou, že ani v poslednom desaťročí sa nezmenil veľmi nepriaznivý pomer objemu finančných prostriedkov určených pre výskum a vývoj na vysokých školách v porovnaní s objemom pre sektor vládny a podnikateľský. Celkovým objemom výdavkov na vysoké školy a osobitne výdavkov na vedu a techniku na vysokých školách vyjadreným vzhľadom ku HDP sa Slovensko dnes dostalo s veľkým odstupom na posledné miesto z krajín uchádzajúcich sa o vstup do EÚ.

Druhou významnou príčinou nepriaznivého stavu v oblasti vedy a techniky na vysokých školách je fakt, že od roku 1992 až doteraz nebol prijatý žiadny koncepčný materiál alebo legislatívny akt súvisiaci s poslaním a rozvojom v oblasti vedy a techniky ako celku. Kľúčová príčina však spočíva v tom, že celá štruktúra výskumno-vývojovej základne štátu, od ktorej sa odvodzujú výdavky do rozpočtových kapitol štátneho rozpočtu, a tým aj financovanie vedy na vysokých školách, stále vychádza zo stavu, aký sa tu vytvoril pred takmer polstoročím, kedy sa vysoké školy postupne redukovali na prevažne vzdelávacie ustanovizne.

Jedným z dôsledkov tohto stavu je relatívne malý počet realizačných výstupov hmotnej povahy a deformovaný charakter výstupov nehmotnej povahy dosiahnutých v období 1993 až 1998 na vysokých školách. Prevláda v nich množstvo nad kvalitou. Tak napríklad z celkového počtu vedeckých prác publikovaných v domácich a zahraničných časopisoch a zborníkoch, sa v karentovaných časopisoch publikovalo len 15 %. Pritom nárast publikácií v domácich časopisoch a zborníkoch za registrované obdobie predstavuje 100 %, ale v karentovaných časopisoch len necelých 20 %.

3.2 Ciele

V súlade s návrhom zákona o vede a technike má byť postavenie a úloha vysokých škôl v systéme sektorového členenia vedy a techniky nasledujúca:

1. vykonávajú výskum v tesnej väzbe na poslanie v oblasti vzdelávania a pri plnení hlavných úloh v oblasti vedy a techniky spolupracujú so SAV, štátnym sektorom a podnikateľským sektorom,
2. výsledkami výskumu prispievajú k rozvoju poznania a celkovému rozvoju ekonomiky a spoločnosti,
3. v systéme prierezovej koordinácie z hľadiska definovaných činností vo výskume a vývoji spadajú do koordinačnej pôsobnosti ministerstva školstva, pri zachovaní autonómneho a samosprávneho postavenia pri poskytovaní vysokoškolského vzdelávania a tvorivého slobodného vedeckého bádania,
4. za svoju činnosť v oblasti vedy a techniky zodpovedajú ministrovi školstva.

Hlavným cieľom v oblasti vedy a techniky na vysokých školách je zabezpečiť jej rozvoj tak, aby vytvárala potrebný základ pre kvalitné vysokoškolské vzdelávanie a to najmä pre vzdelávanie v druhom cykle. Na to je potrebné, aby sa v rámci pripravovaných celkových zmien v oblasti vedy a techniky vypracoval a legislatívne zakotvil súbor systémových zmien týkajúcich sa vedy a techniky vo vzťahu k vysokým školám. Pri rozhodovaní sa o prioritách v oblasti vedy a techniky bude treba vziať do úvahy, že veda a technika na vysokých školách garantujú najvyššiu formu vzdelávania a tým podstatnú časť základného rozvoja intelektuálneho potenciálu Slovenska. Jedným z rozhodujúcich faktorov pre naplnenie uvedeného hlavného cieľa bude zmena vo financovaní vedy a techniky na vysokých školách.

Pre naplnenie hlavného cieľa v oblasti vedy a techniky na vysokých školách bude konkrétne potrebné:

1. Systematicky rozvíjať a inovovať výskumno-vývojový potenciál štátu na vysokých školách, nakoľko vyspelé krajiny potvrdzujú vysokú efektívnosť takéhoto postupu. V nadväznosti na to priznať prioritné postavenie inštitucionálnemu financovaniu vedy a techniky na vysokých školách.
2. Zintenzívniť v oblasti výskumu, vývoja a umeleckej tvorby spoluprácu vysokých škôl s praxou.
3. V oblasti účelového financovania vedy a techniky vytvoriť také legislatívne podmienky, aby sa vysoké školy mohli rovnocenne zúčastňovať súťaže o granty na riešenie úloh výskumu a vývoja v konkurenčnom prostredí spoločnom pre všetky organizácie a pracoviská výskumu a vývoja SR.
4. Podmieniť poskytovanie druhého cyklu vysokoškolského vzdelávania vysokoškolskou ustanovizňou rozvíjaním výskumnej činnosti v odpovedajúcich odboroch.

3.3 Postup na dosiahnutie cieľov

Pre naplnenie cieľa v oblasti inštitucionálneho financovania vedy a techniky na vysokých školách bude potrebné:

- zvýšiť absolútny objem prostriedkov na vedu a techniku poskytovaných vysokým školám zo štátneho rozpočtu,

- rozšíriť činnosť akreditačnej komisie o hodnotenie oblasti výskumno-vývojovej činnosti vysokých škôl podľa jednotného systému akreditácie organizácií a pracovísk výskumu a vývoja SR v súlade s pripravovaným zákonom o vede a technike. Na základe výsledkov tejto akreditácie realizovať aj inštitucionálne financovanie vedy a techniky na vysokých školách,
- odporučiť vysokým školám, aby prerozdeľovali získané inštitucionálne prostriedky na vedu a techniku svojim súčastiť najmä prostredníctvom grantov na interné projekty,
- zmeny pripravovať v súvislosti s novou legislatívou v oblasti vedy a techniky ako celku.

Nutnosť zintenzívnenia spolupráce vysokých škôl s praxou v oblasti výskumu, vývoja a umeleckej tvorby je jedným z aspektov naplňovania zásad (zásady 6 a 7) z novej vízie vysokého školstva. V rámci tejto spolupráce prichádza na jednej strane k transferu nových poznatkov a technologických postupov z vysokých škôl do praxe a na druhej strane spoločenská a hospodárska prax generuje problémy a otázky, ktoré treba riešiť a ktoré sa stávajú podnetom pre výskumné, vývojové a umelecké aktivity a následne na to v mnohých prípadoch i pre pedagogické aktivity na vysokých školách. Ďalšie podrobnosti týkajúce sa spolupráce vysokých škôl a praxe sú v časti 11.

Pre naplnenie cieľa v oblasti účelového financovania vedy a techniky bude potrebné vytvoriť legislatívne podmienky umožňujúce vysokým školám, aby sa v konkurenčnom prostredí spoločnom pre všetky organizácie a pracoviská výskumu a vývoja mohli uchádzať:

- v rámci verejnej súťaže o získanie riešenia (zodpovedného riešiteľa) projektu výskumu a vývoja štátneho programu výskumu a vývoja, ako aj riešenia štátnej objednávky výskumu a vývoja vyhlasovaných z úrovne ústredných orgánov štátnej správy,
- o získanie prostriedkov štátneho rozpočtu na riešenie projektov výskumu a vývoja predkladaných pracovníkmi vysokej školy z prierezovej Agentúry pre podporu vedy a techniky SR.

Zároveň je potrebné zachovať na úrovni MŠ SR rezortnú grantovú agentúru (VEGA), ktorá vznikla a v súčasnosti funguje ako spoločná grantová agentúra rezortu školstva a SAV.

Pre rozvoj v oblasti vedy, techniky a umenia na vysokých školách sú ďalej dôležité nasledujúce opatrenia:

- zavedenie inštitucionálnej diverzifikácie vysokoškolských ustanovizní,
- zmeny v doterajšej organizácii výskumno-vývojovej a umeleckej činnosti na vysokých školách spočívajúce najmä:
  - v zavedení zmluvných plátov vedecko-pedagogických, umelecko-pedagogických, vedeckých a umeleckých pracovníkov vysokých škôl,
  - v uplatnení zásady osobnej zodpovednosti vedúceho riešiteľa výskumného resp. umeleckého projektu za dosiahnuté výsledky a rozšírenie jeho právomoci v personálnej a mzdovej oblasti,
  - v inštitucionalizovaní nástrojov na motiváciu vynikajúcich a zvlášť nadaných mladých pracovníkov.
- rozšírenie foriem a zvýšenie miery zapojenia organizácií a pracovísk výskumu a vývoja do systému vysokoškolského vzdelávania vrátane legislatívneho umožnenia ich prechodu na vysoké školy,
- zlepšenie manažmentu výskumno-vývojovej a umeleckej činnosti,

4. Sieť vysokých škôl, inštitucionálna diverzifikácia vysokého školstva

4.1 Súčasný stav

Po roku 1989 prešlo slovenské vysoké školstvo hlbokými zmenami. V roku 1989 existovalo na Slovensku 15 vysokých škôl resp. samostatných fakúlt. Založením nových resp. delení existujúcich vysokých škôl ich počet v neskorších rokoch stúpil. K 1. 7. 2000 existovalo na Slovensku 21 vysokoškolských ustanovizní patriacich do siete štátnych vysokých škôl a 2 neštátne vysoké školy.

V súčasnosti platný zákon o vysokých školách nevytvoril, napriek zavedeniu bakalárskeho štúdia, dostatočnú bázu pre diverzifikáciu slovenského vysokého školstva a v podstate chápe všetky vysokoškolské ustanovizne ako vysoké školy univerzitného typu. To bol aj hlavný dôvod, prečo viaceré slovenské vysoké školy bez reálneho univerzitného profilu a štruktúry zákonom zmenili svoj názov na univerzitu.

Už záverečná správa OECD z roku 1992 jednoznačne odporučila vysokému školstvu v bývalej ČSFR pristúpiť k procesu diverzifikácie a diferenciacie. Niektoré experimenty so založením fakúlt odborných štúdií v rámci existujúcich univerzít (STU Bratislava, TU Košice) skončili neúspešne pre neochotu vtedajšieho ministerstva školstva zaviesť tento typ vzdelávania.

Pri porovnávaní sa s okolitými krajinami (ČR, Poľsko, Maďarsko) možno jednoznačne konštatovať, že v procese diverzifikácie vysokého školstva na Slovensku výrazne zaostávame.

Jedným z prejavov inštitucionálnej diverzifikácie je aj existencia neštátnych vysokých škôl. Podľa platnej legislatívy sa neštátne vysoké školy zriaďujú zákonom pri zachovaní obdobných pravidiel ako platia pre vznik štátnych vysokých škôl. Ide o pomerne zložitý a časovo náročný proces.

Dôležitou charakteristikou siete vysokých škôl je i jej geografické rozmiestnenie. Aj v tomto smere prišlo od roku 1990 k podstatným zmenám. Celkový počet centier vysokých škôl, teda miest alebo obcí, v ktorých sídli vysoká škola, fakulta alebo kňazský seminár, stúpol od roku 1990 z 10 na 15. Novým trendom je vznik početných detašovaných pracovísk fakúlt v menších sídlach. Celkove ich vzniklo 44, z toho 2 v zahraničí.

4.2 Ciele

Hlavným cieľom v oblasti týkajúcej sa siete slovenských vysokých škôl je uskutočniť inštitucionálnu diverzifikáciu slovenského vysokého školstva. Nevyhnutnosť diverzifikácie vyplýva najmä

- z potreby zvýšenia súčasnej kapacity našich vysokých škôl, aby bolo možné otvoriť prístup k vysokoškolskému vzdelaniu pre väčšiu časť populácie,
- z potreby efektívnejšieho využívania prostriedkov vynakladaných na vysoké školstvo. Pre mnohé miesta na trhu práce sú absolventi našich vysokoškolských ustanovizní prevzdelaní a prostriedky, ktoré sa takto spotrebujú chýbajú na iných úsekoch vysokého školstva.

V rámci prechodu na diverzifikovaný systém bude treba prehodnotiť súčasnú sieť vysokých škôl i z hľadiska regionalizácie.

Integrálnou súčasťou siete vysokých škôl sú aj neštátne vysoké školy. Aj keď ich vnútorná štruktúra a vnútorné pravidlá sa môžu líšiť od vnútornej štruktúry a vnútorných pravidiel štátnych vysokých škôl, kritériá kvality a podmienky uznávania diplomov sú pre ne rovnaké ako pre štátne školy. Cieľom však je zjednodušiť proces ich vzniku.

4.3 Postup na dosiahnutie cieľov

Inštitucionálna diverzifikácia slovenského vysokého školstva bude založená na existencii 2 kategórií vysokoškolských ustanovizní. Budú to:

- univerzitné vysoké školy, ktoré poskytujú študijné programy vo všetkých troch stupňoch, s významným podielom študijných programov druhého a tretieho stupňa (magisterské a doktorandské) a v súvislosti s tým realizujú výskum a vývoj resp. umeleckú tvorbu,
- odborné vysoké školy, ktoré poskytujú prevažne študijné programy prvého stupňa (bakalárske), spravidla praktickejšieho charakteru. Vysoké školy tejto kategórie nemusia nutne realizovať výskum a vývoj vedúci k získaniu nových poznatkov, úroveň poskytovaných študijných programov však musí odpovedať aktuálnemu stavu rozvoja vedy a techniky resp. umenia. U tejto kategórie vysokých škôl sa ďalej spravidla predpokladá užšia väzba na región a na prax.

Univerzitné vysoké školy budú tvoriť tzv. univerzitný sektor vysokého školstva, odborné vysoké školy budú tvoriť tzv. neuniverzitný sektor. Každá vysokoškolská ustanovizeň, bez ohľadu na kategóriu, do ktorej patrí, bude ponúkať študijné programy prvého stupňa. Slovo "univerzita" môžu mať vo svojom názve len univerzitné vysoké školy.

Bude existovať možnosť prechodu medzi kategóriami. Ak odborná vysoká škola dosiahne stanovené parametre, môže sa stať univerzitnou vysokou školou. Vysoké školy oboch kategórií budú súčasťou jedného globálneho systému vysokých škôl a budú podliehať rovnakej legislatíve.

Kategória vysokej školy bude mať vplyv na spôsob jej hodnotenia i na jej financovanie. Napríklad, u vysokých škôl patriacich do univerzitného sektora sa bude predpokladať kvalitná výskumná a vývojová činnosť, čo sa odrazí i na hodnotiacich kritériách. Na druhej strane však bude potrebné tieto zvýšené požiadavky zohľadniť pri pridelovaní finančných prostriedkov určených na výskum a vývoj. Systém financovania však bude zohľadňovať aj kvalitu a bude potrebné ho nastaviť tak, aby bolo výhodnejšie byť napríklad kvalitnou odbornou vysokou školou ako nekvalitnou univerzitnou vysokou školou.

V rámci prechodu k navrhovanému diverzifikovanému systému vysokého školstva sa predpokladá prehodnotenie všetkých existujúcich vysokých škôl s cieľom ich zaradenia do jednotlivých kategórií. Výhodiskom pre hodnotenie bude autoevaluácia (sebahodnotenie) vysokej školy obsahujúca aj jej požiadavku na zaradenie do jednej z navrhovaných kategórií.

Každá vysokoškolská ustanovizeň musí mať sformulované svoje poslanie, ktorého súčasťou bude aj dlhodobý zámer vysokoškolskej ustanovizne. Formuláciu poslania si robí ustanovizeň sama. Poslanie musí byť sformulované tak, aby

sa dalo posúdiť jeho plnenie. Hodnotenie vysokoškolskej ustanovizne vychádza z plnenia poslania, ktoré si stanovila.

Pre najbližšie roky sa nepredpokladá ďalší extenzívny rozvoj univerzitného sektora slovenského vysokého školstva. Výnimku v tomto smere môžu tvoriť iba nové neštátne (súkromné) vysoké školy. Proces ich vzniku bude v novej legislatíve oproti súčasnému stavu zjednodušený. Toto zjednodušenie však nesmie byť na úkor garancie kvality.

Pokiaľ ide o rozvoj neuniverzitného sektora, teda odborných vysokých škôl, mal by zohľadňovať stratégiu hospodárskeho rozvoja štátu a existujúcich požiadaviek trhu práce na vysokoškolsky vzdelaných odborníkov.

V súvislosti s odbornými vysokými školami vzniká najmä na technických vysokých školách otázka, či vzhľadom na rozvinutú sieť stredných odborných škôl na Slovensku má zavedenie odborných vysokých škôl zmysel. Inak povedané, je podstatný rozdiel medzi absolventom priemyslovky a bakalárom z technickej vysokej školy?

Odpoveď na túto otázku je jednoznačná: medzi absolventom strednej školy a absolventom bakalárskeho štúdia je podstatný rozdiel. Po prvé, porovnávaní absolventi majú rôznu teoretickú prípravu. Po druhé, stredné školy v dnešnom stave nemôžu vo väčšine prípadov vytvoriť vysokoškolské prostredie s potrebným vybavením pre úspešné absolvovanie predmetov vysokoškolského štúdia. To však neznamená, že najkvalitnejšie stredné odborné školy sa nemôžu po dobudovaní postupne pretransformovať na odborné vysoké školy.

Pri úvahách o ďalšom rozvoji siete vysokých škôl z hľadiska geografického rozmiestnenia treba zvažovať v prvom rade efektívnosť vzniku nových pracovísk existujúcich vysokých škôl mimo miest ich sídla. Podporu zo strany štátu dostanú v tomto smere iba aktivity s jasným prínosom z hľadiska zvýšenia prístupnosti vysokoškolského vzdelávania uchádzačom z daného regiónu, ktorí by si inak z ekonomických a sociálnych dôvodov nemohli vysokoškolské vzdelanie dovoliť resp. s prínosom spočívajúcim v preukázateľnom pozdvihnutí daného regiónu. Nevyhnutnou podmienkou je tiež praktická podpora regionálnych orgánov pre zriadenie takéhoto pracoviska, ako i záruka jeho dostatočnej kvality.

S problematikou siete vysokých škôl súvisí aj otázka fragmentácie v súčasnej sieti štátnych vysokých škôl. Pri navrhovanej transformácii bude treba v zdôvodnených prípadoch zväziť po dohode so zainteresovanými štátnymi ustanovitzňami vysokoškolského vzdelávania, vedy a výskumu ich integráciu do jedného subjektu.

5. Systém vysokoškolského vzdelávania, sústava študijných odborov, študijné programy, ďalšie vzdelávanie

5.1 Súčasný stav

Sústava študijných odborov, v ktorých slovenské vysoké školy ponúkajú študijné programy, prešla v posledných rokoch značným vývojom. Zo štatistickej ročenky školstva SR 1999 vyplýva, že k 31.10.1999 študovali študenti denného štúdia na slovenských vysokých školách v 64 odboroch bakalárskeho štúdia, v 401 odboroch magisterského, inžinierskeho a doktorskeho štúdia a v 228 odboroch doktorandskeho štúdia, teda celkovo v 693 odboroch. Takáto široká škála odborov je výsledkom uplatňovania autonómie vysokých škôl a v ich štruktúre aj fakúlt, ktoré otvorením nových študijných odborov reagovali na prebiehajúci rozvoj jednotlivých oblastí, na zmeny v potrebách spoločnosti, ale aj na nutnosť presadiť sa v postupne vznikajúcom konkurenčnom prostredí. Ako negatívny sprievodný jav tohto procesu sa dá hodnotiť značná neprehľadnosť takto vzniknutej sústavy, vznik obsahovo prakticky duplicitných odborov, lišiacich sa iba nepodstatne, niekedy dokonca iba v názve a vznik príliš úzko špecializovaných odborov. Posledné dve skutočnosti viedli k prehnanému nárastu počtu študijných odborov.

Medzi negatívnymi javmi v súvislosti so sústavou študijných odborov si osobitnú pozornosť zaslúži nedôsledné dodržiavanie ustanovení zákona o vysokých školách týkajúcich sa zavádzania nových študijných odborov a udeľovania diplomov absolventom štúdia v týchto odboroch. Ide najmä o ustanovenia, z ktorých vyplýva, že vysoká škola môže v danom odbore vydávať diplomy len keď tento odbor prejde akreditáciou, na základe ktorej ministerstvo školstva prizná vysokej škole resp. fakulte právo konať v ňom štátne skúšky. Prvým problémom je, že na vysokej škole začne výučba v novom študijnom odbore a až následne, často s oneskorením 3-4 rokov, začne odpovedajúce akreditačné konanie. Pokiaľ nastanú počas neho nejaké komplikácie, vzniká časová tieseň: študenti daného odboru by už mali robiť štátnice a fakulta ešte nemá priznané potrebné práva. Druhým problémom, ešte akútnejším ako bol prvý, je skutočnosť, že vysoké školy si vykladajú ustanovenie o nutnosti akreditácie nového odboru veľmi voľne a pokladajú za akreditované i odbory, ktoré v skutočnosti akreditáciou neprešli.

Absolvent slovenskej vysokej školy študuje vo väčšine študijných odboroch pred získaním prvého vysokoškolského titulu aspoň 5 rokov (pozri tabuľku 3 v časti II prílohy). Podľa súčasného stavu vo svete i podľa stavu a zámerov harmonizácie v Európe, väčšina študentov v zahraničí získa prvý titul o 1 alebo 2 roky skôr. Optimalizácii obsahu študijných programov sa na slovenských vysokých školách stále nevenuje dostatočná pozornosť, takže ich absolvent je "prevzdelaný" v porovnaní so svojim zahraničným kolegom a teda relatívne drahý. "Tradičná" schéma a jej spomínaná ekonomická náročnosť tiež limituje naše možnosti udržať a zvyšovať na jednej strane kvalitu a na druhej strane počet študentov.

Slovenská legislatíva otvorila dvere pre zavádzanie tzv. trojstupňového štúdia už v roku 1990. Odvtedy existuje možnosť poskytovať bakalárske a naň nadväzujúce magisterské, inžinierske, doktorské a doktorandské štúdium. Na Slovensku však dosiaľ neexistovala koncepcia pre vysokoškolské vzdelávanie, ktorá by sa jasne vyjadrila o perspektíve tejto alternatívy. Navyše legislatíva nie je dostatočne presná (vysokoškolský zákon napriek viacerým novelizáciám) ani dostatočne komplexná (chýbajú napr. normy kodifikujúce v spoločenskej praxi vzdelanie končiace titulom bakalár ako primerané úplné vysokoškolské vzdelanie so všetkými dôsledkami). Vysoké školy pristupovali dosiaľ k zavádzaniu tohto štúdia rôzne. Okrem chýbajúcej koncepcie a nedostatočnej legislatívy pôsobí aj nedostatočná informovanosť verejnosti a aj časti akademickej obce. Súčasťou tradície, ktorá môže pôsobiť retardačne, je aj zložitá sústava vysokoškolských titulov. Chýba systém umožňujúci posudzovať rovnocennosť, porovnateľnosť a zlučiteľnosť študijných programov na národnej aj medzinárodnej úrovni.

Zložitým vývojom od roku 1990 prešlo i doktorandské štúdium, ktoré sa po vzore rozvinutých krajín stalo najvyšším stupňom vysokoškolského vzdelávania. Pre rok 1990 táto forma štúdia neexistovala a vedecká príprava prebiehala formou aspirantúr. Ich výsledkom bolo udelenie titulu "kandidát vied" (CSc.). Aspirantúry boli realizované nielen na vysokých školách, ale aj v SAV a na iných pracoviskách VVZ. S ich transformáciou na vysokoškolské doktorandské štúdium končiace udelením vedecko-akademickej hodnosti PhD v danom vednom odbore, ktoré je výlučným právom vysokých škôl, vznikol problém vzťahu tohoto typu štúdia k nevysokoškolským pracoviskám, ktoré predtým školili aspirantov, predovšetkým k SAV. Novela zákona o vysokých školách v roku 1996 vyriešila tento problém kompromisom, zavedením tzv. externých vzdelávacích inštitúcií a zavedením tzv. spoločných odborových komisií. Hodnosť PhD udeľovali výlučne vysokoškolské ustanovizne. Prijatím Bolonskej deklarácie, ktorá jednoznačne integrovala doktorandské štúdium do systému vysokoškolského vzdelávania, sa opäť otvoril predchádzajúci problém.

Vysoké školy si tiež nedostatočne osvojili myšlienku mobility študentov (medzinárodnej, národnej, vnútrouniverzitnej) a nevytvárajú pre ňu ani potrebné podmienky. Vnútrouniverzitnej mobilite často bráni vnútorná izolovanosť vlastných fakúlt úspešne budovaná na základe súčasnej legislatívy. Podiel zahraničných študentov na slovenských univerzitách je veľmi nízky. Podiel zahraničných pedagógov je prakticky nulový.

Ďalší aspekt nepružnosti sa týka obsahu a štruktúry samotného štúdia. Na slovenských vysokých školách sa prednáša obrovské množstvo predmetov, ale z pohľadu študenta je miera voliteľnosti veľmi nízka. Je to drahé a neúčinné. S kreditným systémom by sa dal znížiť počet prednášaných predmetov a zvýšiť miera voliteľnosti v rámci študijných programov, čím by sa zvýšila možnosť autopofilácie študenta. Okrem tejto horizontálnej voliteľnosti je dôležitá aj vertikálna voliteľnosť odborov štúdia. Vo všeobecnosti je v študijných programoch nízka zložka riadeného a kontrolovaného samoštúdia ako formy, ktorá zvyšuje aktivitu, tvorivosť a zodpovednosť študenta.

V súlade s §24 zákona o vysokých školách poskytujú vysoké školy v rámci celoživotného vzdelávania občanov ďalšie vzdelanie potrebné na vykonávanie špecializovaných povolání resp. činností, umožňujú dopĺňanie vzdelania podľa rozvoja svetovej vedy a zabezpečujú vyučovanie cudzích jazykov a štátne jazykové skúšky pre občanov. Za toto vzdelávanie môžu vysoké školy požadovať úhradu výdavkov s ním spojených.

5.2 Ciele

Slovensko musí vo vlastnom záujme čo najrazantnejšie postupovať v procese celoeurópskej harmonizácie národných systémov vysokoškolského vzdelávania ako ho formulovali v Bolonskej deklarácii ministri školstva európskych krajín vrátane slovenského. Pre Slovensko z nej vyplývajú nasledujúce ciele:

1. Zaviesť systém ľahko zrozumiteľných a porovnateľných titulov, aj s využitím dodatkov k diplomom, aby sa podporila schopnosť absolventov vysokých škôl vstúpiť na trh práce v Európe a aby sa zvýšila medzinárodná konkurencieschopnosť nášho systému vysokoškolského vzdelávania.
2. Transformovať vysokoškolské vzdelávanie tak, aby bolo založený na dvoch hlavných cykloch (pregraduálnom a graduálnom), v rámci ktorých sa budú realizovať tri stupne vysokoškolského vzdelávania. Prístup k druhému cyklu sa podmieňuje absolvovaním prvého cyklu. Dĺžka prvého cyklu, v rámci ktorého sa realizuje prvý stupeň vysokoškolského vzdelávania, bude najmenej 3 roky. Prvý stupeň končí titulom bakalár a poskytuje vysokoškolskú kvalifikáciu, s ktorou je možné uplatniť sa na slovenskom i európskom trhu práce. V rámci druhého cyklu sa realizuje druhý a tretí stupeň vysokoškolského vzdelávania. Štúdium v rámci druhého stupňa vedie k titulu magistra a štúdium v rámci tretieho stupňa k titulu doktora (PhD). Jedným z podstatných znakov štúdia v rámci druhého cyklu je, že jeho súčasťou je aj výskumná práca, ktorej výsledky sa prejavujú v diplomovej, resp. v dizertačnej práci. Z uvedených pravidiel sú v odôvodnených prípadoch možné výnimky týkajúce sa bakalárskeho stupňa.
3. Zaviesť celoštátny kreditný systém otvárajúci možnosti pre autopofiláciu študenta, umožňujúci individuálne tempo štúdia a mobilitu študenta na vnútrouniverzitnej, národnej, aj medzinárodnej úrovni. Kreditný systém bude tiež vhodným nástrojom na zisťovanie porovnateľnosti a zlučiteľnosti študijných programov, ako aj na prechod medzi rôznymi formami štúdia, napríklad dennou a externou.
4. Podporiť európsky rozmer vysokoškolského vzdelávania najmä pri návrhu obsahu študijných programov, v spolupráci medzi vysokými školami a v akademickej mobilite. Medzinárodná mobilita by mala v strednodobom horizonte postupne dosiahnuť rozsah, keď sa stane reálnou pre každého študenta.

Jedným z hlavných cieľov reformy slovenského vysokého školstva je zvýšiť jeho orientáciu na študenta. Kľúčový význam pritom nadobudne pojem študijného programu ako základu ponuky vysokej školy študentovi. V tejto súvislosti bude potrebné vykonať úpravu sústavy študijných odborov s nasledujúcimi cieľmi:

1. Definovať sústavu študijných odborov ako viacozmernú. Študijný odbor bude charakterizovaný okrem obsahovej stránky i stupňom vysokoškolského vzdelávania, ku ktorému patrí.
2. Optimalizovať počet i štruktúru študijných odborov pre všetky tri stupne vysokoškolského vzdelávania. Transformácia na menší počet všeobecnejších študijných odborov má byť najvýraznejšia na prvom stupni. Smerom nahor sa sústava rozširuje, t.j. počet študijných odborov v magisterskom štúdiu a v doktorandskom štúdiu narastá, keďže každé ďalšie štúdium otvára možnosti a súčasne si spravidla vyžaduje vyššiu špecializáciu. Znamená to, okrem iného, že často nebude študijný odbor s rovnakým názvom definovaný pre všetky tri stupne štúdia (súčasnú tzv. vedné odbory používané pri doktorandskom štúdiu bude po prepracovaní treba takisto zahrnúť do sústavy študijných odborov).
3. Pri úprave sústavy študijných odborov pre prvý stupeň vysokoškolského štúdia (bakalárske štúdium) zohľadniť aj potreby špecializovaného vysokoškolského vzdelania, a to tak na vysokých školách neuniverzitného, ako aj univerzitného sektora, určeného pre vstup do praxe bez priamej možnosti pokračovať v štúdiu na druhom stupni (programy typu ISCED 5B).

Pri reforme študijných odborov bude potrebné spolupracovať i s hospodárskou praxou a brať do úvahy i potrebu vyššieho počtu odborníkov s prierezovým charakterom kvalifikácie.

V súvislosti s konkrétnou realizáciou študijných programov je potrebné zaujať jasné stanovisko v otázke, do akej miery sa môže študijný program uskutočňovať mimo vysokoškolských ustanovizní. Vzhľadom na skutočnosti uvedené v časti 5.1 je táto otázka mimoriadne dôležitá najmä v súvislosti s doktorandským štúdiom. Prostriedok, ktorý koncepcia navrhuje pre vyriešenie tohoto problému, je umožniť aj nevysokoškolskému pracovníkovi, ktorý je právnickou osobou zaoberajúcou sa vzdelávacou a výskumnou, vývojovou, umeleckou alebo inou tvorivou činnosťou, požiadať o akreditáciu pre uskutočňovanie študijného programu. Podmienkou jej udelenia je však dohoda s nejakou vysokou školou o vzájomnej spolupráci pri uskutočňovaní tohoto študijného programu.

Doktorandské štúdium bude končiť štátnou doktorskou skúškou a obhajobou dizertačnej práce. Návrhy na udelenie titulu sa nebudú predkladať vedeckým radám. Ďalšou zmenou bude zrušenie povinného vytvárania spoločných odborových komisií.

V oblasti ďalšieho vzdelávania sa stanovuje nasledujúci cieľ

1. Zabezpečiť vytvorenie podmienok pre ďalšie vzdelávanie, ktoré bude v nadväznosti na trojstupňový systém vysokoškolského vzdelávania a zavedený kreditný systém naplňať ideu celoživotného vzdelávania poskytovaním ďalšieho (odborného) vzdelávania, jazykovej prípravy, a pod.

5.3 Postup na dosiahnutie cieľov

Sústava študijných odborov

Transformácia sústavy študijných odborov bude rozsiahla a náročná práca, ktorú budú vykonávať tímy odborníkov z vysokých škôl. Bude jej musieť predchádzať presné vymedzenie základných pojmov súvisiacich so sústavou študijných odborov a vzťahov medzi týmito pojmami najmä s ohľadom na nové princípy organizácie štúdia vyplývajúce z odporúčaní Bolonskej deklarácie.

Pri realizácii transformácie sústavy študijných odborov sa bude vychádzať z definícií a odporúčaní prijatých na relevantnej medzinárodnej úrovni (napr. medzinárodnými ustanovitzňami vykonávajúcimi akreditáciu rôznych skupín odborov). Zohľadnia sa pritom skúsenosti zo slovenských vysokých škôl i potreby našej spoločnosti. Obsahové charakteristiky študijných odborov sa budú formulovať dostatočne voľne, aby nepôsobili ako brzda inovácie alebo obmedzenie primeranej rozmanitosti. Na druhej strane miera ich záväznosti a rešpektovania v študijných programoch bude daná okrem iného tým, že budú slúžiť ako referencia v procese ich národnej akreditácie. Sústava musí tiež umožňovať pružnosť pri navrhovaní nových študijných odborov.

Pre štatistické účely bude referenčným rámcom pre slovenskú sústavu študijných odborov medzinárodná štatistická klasifikácia ISCED ako ju definuje UNESCO.

Štúdium sa bude uskutočňovať v dvoch základných formách: ako denné štúdium a ako externé štúdium. Denná forma je charakterizovaná rozdelením študijných aktivít a povinností v priebehu celého týždňa a počas celého semestra. Pre externú formu je typická výučba v blokoch alebo vo vybraných dňoch týždňa.

Dvojcyklový a trojstupňový systém

Zavádzaný dvojcyklový a trojstupňový systém bude umožňovať dosiahnutie 3 úrovní vysokoškolského vzdelania:

- Úroveň ukončeného vysokoškolského vzdelania prvého stupňa (bakalár). Vyžaduje získať kredity zodpovedajúce najmenej 3 a spravidla nie viac než 4 rokom štúdia.
- Úroveň ukončeného vysokoškolského vzdelania druhého stupňa (magister). Vyžaduje získať kredity zodpovedajúce spravidla 2 rokom štúdia a celkovo so štúdiom na prvom stupni zodpovedajúce aspoň 5 rokom štúdia.
- Úroveň ukončeného vysokoškolského vzdelania tretieho stupňa (doktor – PhD). Vyžaduje celkovo orientačne 8 rokov vysokoškolského štúdia v závislosti od odboru štúdia.

Jednotlivé úrovne sú bodmi výstupu absolventa. Súčasne je napr. výstup na úrovni vysokoškolského vzdelania prvého stupňa (bakalár) bodom nástupu absolventa na štúdium ďalšej úrovne (magister). Pre odbory, kde to bude zvlášť odôvodnené, systém umožní poskytnutie nevyhnutných výnimiek týkajúcich sa prvého stupňa (bakalár). Takéto výnimky sa však predpokladajú len u malého počtu odborov.

Prechod na nový dvojcyklový a trojstupňový systém si bude vyžadovať okrem legislatívnych a technických úprav najmä transformáciu študijných programov. Podmienka, aby absolvovanie bakalárskeho štúdia poskytlo vysokoškolskú kvalifikáciu, s ktorou je možné uplatniť sa na trhu práce, neumožní v mnohých doterajších magisterských resp. inžinierskych študijných programov ich transformáciu jednoduchým rozdelením na bakalársku časť odpovedajúcu doterajším prvým trom ročníkom a magisterskú časť odpovedajúcu zvyšným dvom.

Kreditný systém

Kreditný systém slúži na zhromažďovanie a prenos kreditov. Kredity sa získavajú za absolvovaný predmet. Vypovedajú o množstve práce, ktorá sa od študenta vyžaduje, aby príslušný predmet absolvoval vo vzťahu k celkovému požadovanému množstvu práce na absolvovanie úplného roku štúdia. Základná podmienka pre absolvovanie štúdia sa definuje ako získanie predpísaného počtu kreditov.

Navrhovaný kreditný systém bude mať nasledujúce základné vlastnosti:

- použije sa vo všetkých vysokoškolských ustanovizniach,
- bude zahŕňať všetky stupne a druhy štúdia,
- bude rešpektovať autonómiu vysokých škôl. Vysoká škola nebude mať povinnosť automaticky uznať kredity získané na inej vysokej škole,
- jeho základom bude ECTS,
- bude využitý aj ako nástroj umožňujúci definovať podmienky mobility študentov,
- bude sa uplatňovať aj v ďalšom vzdelávaní a vytvoria sa tak podmienky pre otvorené vzdelávanie.

Uskutočňovanie študijných programov mimo vysokoškolských ustanovizní

Nevysokoškolské ustanovizne zaoberajúce sa vzdelávacou a výskumnou, vývojovou, umeleckou alebo inou tvorivou činnosťou budú môcť uskutočňovať vysokoškolské študijné programy za nasledujúcich podmienok:

1. Ustanovizeň požiada akreditačnú komisiu o akreditáciu študijného programu.
2. Spolu so žiadosťou o akreditáciu predloží dohodu s nejakou vysokou školou o spolupráci pri uskutočňovaní študijného programu. Táto vysoká škola bude prijímať uchádzačov o štúdium daného študijného programu a bude im udeľovať po jeho úspešnom absolvovaní príslušný titul. Na diplome sa uvedie, kde sa študijný program uskutočňoval.

Uvedeným postupom bude možné realizovať doktorandské štúdium na nevysokoškolských ustanovizniach, napríklad na SAV.

Doktorandské štúdium

Doktorandské štúdium bude spočívať na nasledujúcich princípoch:

1. Štandardná dĺžka v dennej forme bude 3 roky.
2. Ukončí sa štátnou doktorskou skúškou a obhajobou dizertačnej práce.
3. Štúdium v danom študijnom odbore sleduje a hodnotí odborová komisia ustanovená podľa vnútorného predpisu vysokej školy, ktorá má akreditovaný príslušný študijný program. Pre študijné programy v rovnakom študijnom odbore môžu vysoké školy na základe dohody vytvoriť spoločnú odborovú komisiu.
4. Nevysokoškolské ustanovizne sa môžu podieľať na doktorandskom štúdiu prostredníctvom spolupráce s nejakou vysokou školou podľa postupu uvedeného v predchádzajúcom odseku. Dohoda o spolupráci v takomto prípade ustanoví tiež zastúpenie nevysokoškolskej ustanovizne a vysokej školy v odborovej rade.

Ďalšie vzdelávanie

Ďalšie vzdelávanie vytvára spolu so vzdelávaním v školskom systéme (na ZŠ, SŠ a VŠ) systém celoživotného vzdelávania. Vysoké školy, rovnako ako aj iné vzdelávacie ustanovizne, musia vytvárať podmienky pre ďalšie, predovšetkým odborné, vzdelávanie absolventov vysokých, ale aj stredných škôl, jazykovú prípravu, manažment a marketing príslušného odborného zamerania, využívanie informačných technológií v sektore atď. Realizácia tohto cieľa vyžaduje tvorbu a ponuku (v rámci služby verejnosti) krátkodobých i dlhodobých vzdelávacích aktivít ukončených získaním certifikátu, ktorého hodnota bude vyjadrená prípadne aj počtom získaných kreditov; to bude mať svoju váhu napr. pri splňaní špecifických odborných kritérií pre výkon niektorých odborných prác a činností podľa požiadaviek zamestnávateľov. Hodnota certifikátov vyjadrená počtom kreditov podporí vytváranie otvoreného vzdelávania, ktoré umožní vstup do procesu vzdelávania všetkým záujemcom o ďalšie (odborné) vzdelávanie, ale najmä prechod medzi jeho jednotlivými druhmi, formami, stupňami, resp. systémovými prvkami vzdelávacieho systému u nás.

Problematika ďalšieho vzdelávania presahuje rámec vysokého školstva a nová koncepcia rozvoja ďalšieho vzdelávania bude spracovaná v priebehu roku 2001.

6. Zabezpečenie kvality vysokoškolského vzdelávania, evaluácia a akreditácia

6.1 Súčasný stav

Hodnotenie kvality vysokých škôl v SR vykonáva v súčasnosti akreditačná komisia, ktorú menuje vláda ako svoj poradný orgán. Jej činnosť vychádza z ustanovení obsiahnutých v zákone o vysokých školách a je bližšie určená Nariadením vlády SR č.422/1990 Zb. v zmysle neskorších zmien a úprav. Základnou úlohou komisie je sledovať, posudzovať a nezávisle hodnotiť úroveň vzdelávania, vedeckej alebo umeleckej činnosti a napomáhať jej zvyšovaniu. Hlavnými nástrojmi pre plnenie tejto úlohy sú akreditačné a evaluačné konanie. Akreditačná komisia má 21 členov.

Komisia v rámci akreditačného konania posudzuje spôsobilosť vysokej školy alebo fakulty konať v príslušných študijných odboroch štátne a rigorózne skúšky, ako i uskutočňovať habilitačné konanie a konanie na vymenovanie profesorov. Vychádza pritom zo sebahodnotiacej správy vypracovanej fakultou resp. vysokou školou obsahujúcou informácie o študijných programoch, garantoch a ostatných učiteľoch zabezpečujúcich študijný program a informácií o ich vedeckej činnosti vrátane publikačných aktivít. Na základe vykonaného posúdenia spôsobilosti predkladá ministerstvu školstva návrhy na pridelenie alebo odňatie odpovedajúcich práv.

Komisia uskutočňuje akreditačné konanie buď z vlastného podnetu spravidla v 5-ročných intervaloch alebo na podnet akademických orgánov vysokej školy resp. odpovedajúcich orgánov štátnej správy.

Evaluačné konanie sa v predchádzajúcich rokoch realizovalo každoročne na úrovni fakúlt. Aj pri ňom sa vychádzalo zo sebahodnotiacej správy so stanovenou štruktúrou. Pre jednotlivé činnosti, ktoré sa brali do úvahy, boli stanovené váhové koeficienty. Hodnotenú činnosť boli podľa obsahu rozdelené do troch skupín: výskumná činnosť, vzdelávacia činnosť a štruktúra zamestnancov fakulty. Na základe hodnotenia sa fakulta zaradila do jednej z 3 resp. 4 skupín. Vysoká škola sa hodnotila na základe zaradenia jej fakúlt. Výsledky hodnotenia mali vplyv na výšku prostriedkov, ktoré jej boli pridelené zo štátneho rozpočtu.

Počas 10 rokov pôsobenia akreditačnej komisie v podmienkach slovenského vysokého školstva sa systém akreditácie a evaluácie vyvíjal. Napriek tomu, že do tohto procesu bolo vložené veľa úsilia, možno konštatovať, že doteraz sa nepodarilo navrhnuť tieto systémy tak, aby boli všeobecne pozitívne prijaté akademickou obcou. Dôvodov je viac. Jedným z nich je aj spájanie zvolenej formy evaluácie spočívajúcej výlučne na kvantitatívnych ukazovateľoch s pridelovaním finančných prostriedkov. To viedlo vysoké školy a fakulty k prispôbovaniu sa na čo najlepšie plnenie kritérií, často bez ohľadu na program rozvoja vlastnej inštitúcie.

Novým prvkom v oblasti zabezpečovania kvality v slovenskom vysokom školstve sa v poslednom období stávajú hodnotenia slovenských vysokých škôl medzinárodnými evaluačnými tímami. Napríklad Univerzita Komenského a Slovenská technická univerzita sa podrobili evaluácii medzinárodným evaluačným tímom Asociácie európskych univerzít (CRE) podľa ich metodiky v rokoch 1997 – 1998. V roku 1996 prešla úspešne medzinárodným hodnotením aj Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach.

Súčasný stav v oblasti zabezpečovania kvality vysokoškolského vzdelávania na Slovensku ovplyvňuje aj skutočnosť, že v roku 1999 sa ukázalo z formálnych dôvodov legislatívne nepriechné nové nariadenie vlády o akreditačnej komisii, na ktorom sa zhodli ministerstvo školstva i akademická obec a ktoré v potrebnej miere upresňovalo postupy súvisiace s akreditačným a evaluačným konaním.

6.2 Ciele

V oblasti zabezpečenia kvality vysokoškolského vzdelávania je potrebné zabezpečiť dosiahnutie nasledujúcich cieľov:

1. Vytvoriť funkčný systém hodnotenia kvality v oblasti vysokoškolského vzdelávania založený na kombinácii akreditácie ako uznania spôsobilosti vysokoškolskej ustanovizne vykonávať dané druhy činností a evaluácie ako hodnotenia napĺňania jej poslania.
2. Inštitucionálne oddeliť akreditáciu a evaluáciu.
3. V zmysle Bolonskej deklarácie sa zapojiť do európskej spolupráce v oblasti zabezpečovania kvality vysokoškolského vzdelávania s cieľom vyvinúť porovnateľné kritériá a metodológie v tejto oblasti.
4. Aktívne vytvárať konkurenčné prostredie ako základný stimul zvyšovania kvality práce vysokých škôl.

6.3 Postup na dosiahnutie cieľov

Navrhovaný nový systém hodnotenia kvality v oblasti vysokoškolského vzdelávania bude založený na kombinácii akreditácie ako uznania spôsobilosti vysokoškolskej ustanovizne vykonávať dané druhy činností a evaluácie ako hodnotenia napĺňania jej poslania.

Akreditácia sa bude dotýkať študijných programov. Bude ju vykonávať akreditačná komisia menovaná, ako doteraz, vládou na návrh ministra školstva. Akreditačná komisia bude posudzovať žiadosti vysokých škôl o akreditáciu študijných programov. Na základe posúdenia, či je daný študijný program dostatočne zabezpečený po stránke odbornej, personálnej, prístrojovej a informačnej, predloží akreditačná komisia ministrom školstva odporúčanie na udelenie resp. neudelenie akreditácie. Akreditácia sa udeľuje na čas rovnajúci sa najviac dvojnásobku štandardnej doby štúdia v rámci daného študijného programu a jej udelením získava vysoká škola právo priznávať príslušné akademické tituly.

Účelom evaluačného konania je hodnotenie vysokej školy, ktorého prvoradým cieľom je prispieť k ďalšiemu rozvoju vysokej školy. Jeho výsledky sú zároveň cennou informáciou pre záujemcov o štúdium. Hodnotenie sa vykonáva vždy vo vzťahu k poslaniu vysokej školy, ktorého súčasťou je i dlhodobý zámer vysokej školy (pozri časť 4.3). Základným podkladom pre evaluačné konanie bude autoevaluácia (sebahodnotenie) vypracovaná hodnotenou vysokou školou. V evaluačnom konaní nebude hodnotená len jej pedagogická a výskumná činnosť, ale všetky aspekty činnosti vysokej školy, vrátane jej riadenia i hospodárenia. Evaluácia sa musí stať vnútornou potrebou vysokej školy. Výsledky evaluácie sa zverejnia. Evaluačné konanie bude vykonávané nezávislou hodnotiacou inštitúciou, podľa možnosti so zahraničnou účasťou. V súčasnosti na Slovensku žiadna takáto inštitúcia neexistuje a bude potrebné ju vytvoriť.

Evaluačné konanie sa bude konať v pravidelných intervaloch.

Otázky súvisiace s kvalitou vysokoškolského vzdelávania sú veľmi aktuálne i v medzinárodnom meradle. Táto skutočnosť našla svoje vyjadrenie aj v Bolognskej deklarácii, kde sa požaduje podpora európskej spolupráce v zabezpečovaní kvality vysokoškolského vzdelávania s výhľadom vypracovania porovnateľných kritérií a postupov. Preto sa aj slovenské vysoké školstvo bude do tejto spolupráce zapájať a jej výsledky zohľadňovať pri zabezpečovaní kvality vysokoškolského vzdelávania na Slovensku.

Účinným prostriedkom pre zvyšovanie kvality poskytovaného vysokoškolského vzdelávania je domáca a zahraničná konkurencia. Preto bude potrebné vytvárať zo strany štátu podmienky pre vznik konkurenčného prostredia.

7. Učiteľia a pracovníci vysokých škôl, postavenie vysokoškolského učiteľa

7.1 Súčasný stav

Súčasný spoločenský a sociálny postavenie učiteľov, ale aj ostatných zamestnancov vysokých škôl je neuspokojivé a v žiadnom prípade nie je primerané náročnosti a dôležitosti ich poslania. Neúnosnosť súčasného stavu sa prejavuje najmä v ich nedostatočnom finančnom ohodnotení, v neadekvátnych pracovných podmienkach, v neprimeranej až slabej a miestami zaostalej materiálnej vybavenosti pracovísk, v neuspokojivom technologickom zázemí a v sťaženej dostupnosti k informačným zdrojom.

Ako najvýraznejší nedostatok vystupujú do popredia platové podmienky na vysokých školách, ktoré zreteľne, a už dlhú dobu, zaostávajú za potrebami každodenného života zamestnancov vysokých škôl a ich rodín. Tento stav núti najmä učiteľov vysokých škôl získavať finančné prostriedky vykonávaním ďalších prác mimo vlastných pracovísk, čo sa negatívne prejavuje na ich výkonnosti na materskom pracovisku i na ich odbornom raste. Potvrdením tohto konštatovania je fakt, že takmer všetky vysoké školy, osobitne novovznikajúce, zápasia s nedostatkom docentov a profesorov.

Sekundárnym, ale pritom veľmi vážnym problémom, je aj neexistencia systému pre ďalšie vzdelávanie vysokoškolských učiteľov, najmä pokiaľ ide o zdokonaľovanie ich pedagogickej činnosti.

Všetko to vedie v podmienkach slovenských vysokých škôl k odbornej a pedagogickej priemernosti.

Osobitným problémom, ktorým sa treba zaoberať, je otázka docentov a profesorov. Súčasná pracovno-právna legislatíva nepozná pracovné zaradenie “docent“ ani “profesor“. Týmito slovami sa však označujú vedecko-pedagogické tituly. Na druhej strane, vo väčšine rozvinutých krajín zamená slovo “profesor“ špecifické pracovné zaradenie vo vysokoškolskej ustanovizni.

7.2 Ciele

V oblasti týkajúcej sa učiteľov a ostatných zamestnancov vysokých škôl sa stanovujú nasledujúce ciele:

1. Preniesť voľbu systému odmeňovania zamestnancov vysokej školy do jej kompetencie.
2. Vytvoriť ucelený systém ďalšieho vzdelávania zamestnancov vysokých škôl s osobitným zreteľom na mladých učiteľov.
3. V rámci novej legislatívy definovať pracovné zaradenia “docent“ a “profesor“. Tieto miesta sa budú obsadzovať výberovým konaním. Minimálne kvalifikačné požiadavky pre ich obsadenie, ako i pravidlá výberového konania budú ustanované všeobecne záväzným právnym predpisom vydaným ministerstvom školstva.
4. Ustanoviť, že pracovnú zmluvu na pracovné zaradenia “docent“ a “profesor“ možno uzavrieť na základe jedného výberového konania maximálne na dobu 5 rokov. Ak uchádzač získa pracovné miesto docenta resp. profesora tretíkrát, získava právo na pracovnú zmluvu na dobu do dosiahnutia veku 65 rokov.
5. Počas pôsobenia v pracovnom zaradení “docent“ resp. “profesor“ udeľuje vysoká škola zamestnancovi právo používať vedecko-pedagogický titul “docent“ resp. “profesor“. Ak uchádzač získa pracovné miesto profesora tretí raz, vysoká škola navrhne prezidentovi republiky priznať pracovníkovi trvalý vedecko-pedagogický titul “univerzitný profesor“. Ak uchádzač získa pracovné miesto docenta tretí raz, ostáva mu právo používať titul “docent“ natrvalo, i keby prestal pracovať na vysokej škole.
6. Vysoká škola môže stanoviť pre obsadenie pracovných miest “docent“ a “profesor“ ďalšie kvalifikačné podmienky nad rámec minimálnych požiadaviek stanovených odpovedajúcim všeobecne-záväzným predpisom.

3. Postup na dosiahnutie cieľov

V rámci navrhovaného nového prístupu k financovaniu vysokých škôl sa navrhuje, aby dostávali hlavný príspevok na svoju činnosť ako vnútorne neštrukturovaný, teda bude závisieť od nich, koľko z neho použijú na mzdy a koľko na ostatné výdavky. Toto opatrenie, spolu s prenesením práva zvoliť si vlastný systém odmeňovania zamestnancov na vysokú školu, umožní, aby si vysokoškolská ustanovizeň mohla podľa svojej úvahy a svojich zámerov zvoliť mzdovú politiku a mala možnosť lepšie ovplyvňovať personálne zabezpečenie svojich aktivít.

V súčasnosti nie je k dispozícii žiadny systém ďalšieho vzdelávania pre zamestnancov vysokých škôl. Pritom zabezpečenie ich trvalého personálneho rastu je pre vysoké školy mimoriadne dôležité. Osobitne naliehavý je tento problém u väčšiny mladých učiteľov, pretože sú absolventmi nepedagogických študijných programov a potrebovali by sa pre povolanie vysokoškolského učiteľa doprofilovať. Takýto systém treba pripraviť.

Jedným z charakteristických znakov vysokoškolského prostredia sú vysokoškolskí profesori a docenti. V novej vysokoškolskej legislatíve budú zakotvené pracovné miesta “profesor“ a “docent“ spolu s ich základnými pracovnými povinnosťami. Tieto miesta sa budú obsadzovať výberovým konaním. Pravidlá výberového konania, ako i minimálne požiadavky na obsadenie týchto miest, budú ustanované vo všeobecne záväznom právnom predpise vydanom ministerstvom školstva. Vysoká škola môže tieto minimálne požiadavky doplniť ďalšími kvalifikačnými podmienkami.

Na základe výberového konania bude možné uzavrieť na pracovné zaradenia “docent“ a “profesor“ pracovnú zmluvu maximálne na dobu 5 rokov. Ak uchádzač získa pracovné miesto profesora resp. docenta tretí raz, získava právo na pracovnú zmluvu na dobu do dosiahnutia veku 65 rokov.

Okrem nových pracovných zaradení “profesor“ a “docent“ sa budú naďalej používať existujúce a priznávať nové vedecko-pedagogické tituly “profesor“ a “docent“. Pre tých, ktorým boli udelené pred nadobudnutím účinnosti nového zákona o vysokých školách, resp. pre ktorých začalo habilitačné resp. inauguračné konanie pred týmto dátumom a skončí úspešne, ostávajú v platnosti existujúce tituly. Nové tituly sa však budú už priznávať iným spôsobom: vysoká škola prizná právo používať titul “docent“ resp. “profesor“ pracovníkovi počas jeho pôsobenia v pracovnom zaradení “docent“ resp. “profesor“. Ak pracovník získa pracovné miesto profesora tretíkrát, vysoká škola navrhne prezidentovi republiky priznať pracovníkovi trvalý vedecko-pedagogický titul “univerzitný profesor“.

Okrem pedagogických a výskumných resp. umeleckých pracovníkov pôsobia na vysokých školách i ostatní zamestnanci. Títo tvoria významnú súčasť personálneho zabezpečenia činností vysokých škôl a významnou mierou ovplyvňujú ich úspešný a hladký priebeh. Preto je nevyhnutné venovať pozornosť vytváraniu dobrých pracovných podmienok aj pre týchto zamestnancov. Do programov personálneho rozvoja bude potrebné systematicky zaraďovať aj týchto zamestnancov.

8. Študenti vysokých škôl, problematika úhrad nákladov na štúdium

8.1 Súčasný stav

Postavenie študenta vo vzdelávacom procese

Študent slovenskej vysokej školy má väčšinou len veľmi obmedzené možnosti upraviť podľa svojich predstáv a potrieb časový priebeh svojho štúdia i výber jednotlivých prednášok či kurzov v rámci zvoleného študijného programu. Jeho podiel na tvorbe profilu vlastného vysokoškolského vzdelávania je nízky a nezodpovedá zvyklostiam bežným v mnohých rozvinutých krajinách. Súčasný systém nedáva študentovi primeranú možnosť, aby sa aj formovaním svojho odborného profilu učil rozhodovať sa a prijať zodpovednosť za následky svojich rozhodnutí. Zavádzanie kreditného systému štúdia na niektorých fakultách slovenských vysokých škôl v posledných rokoch, i keď vo viacerých prípadoch dosť deformovaného oproti tomu, ako sa kreditný systém chápe vo svete, možno pokladať za prvý krok k zlepšeniu situácie v tejto oblasti.

Veľká väčšina študentov slovenských vysokých škôl absolvuje celé svoje vysokoškolské štúdium na jednej fakulte, teda bez získania skúseností so štúdiom v prostredí inej vysokej školy. Veľmi zriedkavé sú dokonca i prípady študentskej mobility v rámci fakúlt vlastnej vysokej školy. Tento stav je nežiadúci, lebo neprospieva k vytváraniu širšieho rozhľadu študentov a je aj v rozpore s európskymi i svetovými trendmi.

Sociálne postavenie študentov a sociálne služby

Sociálne postavenie študentov je rôzne a vo väčšine prípadov sa v ňom odráža sociálna situácia ich živateľov, čo vzhľadom na súčasnú ekonomickú situáciu na Slovensku a životnú úroveň jeho obyvateľov znamená, že mnoho študentov má problémy s finančným zabezpečením svojho štúdia. V tejto situácii je napĺňanie zásady o "rovnosti prístupu" ku vzdelaniu problematické.

V snahe riešiť tento problém, ako i v úsilí dosiahnuť istú ekonomickú nezávislosť, sa mnohí študenti už počas štúdia zamestnávajú resp. začínajú podnikat'. Lepšie možnosti v tomto smere majú najmä študenti v odboroch, v ktorých je na trhu nedostatok odborníkov, ako sú napríklad informačné technológie alebo manažment.

Pre pomoc študentom zo sociálne slabších skupín existuje systém sociálnych štipendií. Ich výška, ktorá sa riadi vyhláškou č. 326/1990 Zb. o poskytovaní štipendií študentom vysokých škôl v znení vyhlášky č. 106/1996 Z.z., však nezodpovedá súčasným podmienkam a nízka hranica príjmov na vznik nároku na sociálne štipendium veľmi znížila počet študentov, ktorí ho poberajú. V súčasnosti je to len okolo 1.000 študentov, čo tvorí 1.1 % z celkového počtu študentov denného štúdia. Priemerná výška štipendia je 930 Sk mesačne, pričom náklady na životné potreby (stravovanie, ubytovanie, doprava) sa podľa vykonaného prieskumu pohybujú v rozpätí od 2.600 Sk do 3.500 Sk. Ministerstvo školstva pripravilo novelu vyhlášky o štipendiách, jej prijatiu zatiaľ bráni nedostatok finančných prostriedkov v štátnom rozpočte.

Ďalším nástrojom pre pomoc študentom zo sociálne slabších skupín je Študentský pôžičkový fond. Podmienkou pre poskytnutie pôžičky z tohto fondu je, aby žiadateľ poberal sociálne štipendium, alebo aby dosahoval počas vysokoškolského štúdia výborný prospech. Pôžičku možno poskytnúť i študentom so zmenenou pracovnou schopnosťou. Objem finančných prostriedkov, ktoré má fond k dispozícii, neumožňuje vyhovieť všetkým záujemcom. Navyše, okruh žiadateľov zo sociálne slabších skupín je obmedzený rovnakou podmienkou, ako je tomu v prípade sociálnych štipendií, a teda umožňuje uchádzať sa pôžičky zo sociálnych dôvodov len študentom z rodín s mimoriadne nízkymi príjmami. Prostriedky fondu sú určené i pre študentov s vynikajúcimi študijnými výsledkami bez ohľadu na to, či ich potrebujú zo sociálnych dôvodov, čo pri obmedzených zdrojoch fondu ďalej znižuje možnosti ich využívania pre žiadateľov zo sociálne slabších skupín.

Objem finančných prostriedkov pridelených zo štátneho rozpočtu na sociálne štipendia a pre potreby študentských pôžičiek nie je podložený analýzou reálnej sociálnej situácie študentov a nezodpovedá skutočným potrebám.

Medzi sociálne služby pre študentov zaraďujeme ubytovacie a stravovacie služby. Sú poskytované študentskými domovmi a jedálňami (ŠDaJ). Ich postavenie, pôsobnosť a financovanie vychádzajú z doteraz platnej Úpravy MŠ SSR č. 5836/1982-31 o študentských domovoch vysokých škôl, ako aj Úpravy MŠ SSR č. 5463/1982-31 o zriaďovaní, zrušovaní a prevádzke študentských jedální a bufetov vysokých škôl. ŠDaJ sú v súčasnosti účelovými zariadeniami vysokých škôl. Uvedené úpravy sú doteraz platné, ale už nevyhovujú súčasným podmienkam.

Náklady na jedného ubytovaného študenta sú v rôznych študentských domovoch rôzne. Vo všeobecnosti však platí, že študenti platili až do roku 1999 za lôžko podstatne menej, ako predstavovali skutočné náklady (v priemere iba okolo 30%). Poplatky za ubytovanie stanovuje vysoká škola a všetky boli príjmami štátneho rozpočtu. Preto vysoké školy nemali žiadnu motiváciu na ich zvyšovanie nad úroveň, ktorá im zabezpečila naplnenie predpísaných príjmov. Rozdiel medzi skutočnými nákladmi a poplatkami za ubytovanie bol krytý z rozpočtu prideleného vysokej škole, čo znižovalo objem prostriedkov použiteľných na iné aktivity.

V roku 2000 sa situácia zmenila zavedením účtu osobitného financovania, prostredníctvom ktorého vysoká škola získala možnosť automaticky použiť skutočne dosiahnuté vyššie príjmy na finančné zabezpečenie svojich aktivít. V dôsledku toho prišlo v mnohých prípadoch k zvýšeniu poplatkov za ubytovanie.

Existujúce ubytovacie kapacity pokrývajú požiadavky o ubytovanie v priemere na 80 %. Situácia na rôznych vysokých školách sa však podstatne líši a existujú aj vysoké školy, ktoré nemajú žiadne vlastné ubytovacie kapacity. Kvalita ubytovania je v dôsledku nedostatku financií veľmi nízka. Často ju zhoršuje i nezodpovedný prístup zo strany ubytovaných.

Študentské jedálne sú buď súčasťou ubytovacích zariadení vysokých škôl, alebo sú účelovými zariadeniami príslušnej fakulty. Hospodária podľa zásad platných pre vedenie vedľajšieho hospodárstva rozpočtovej organizácie. Tento spôsob v súčasnosti už nevyhovuje. Kvalita stravovania zodpovedá platným normám.

Spoločným problémom poskytovaných ubytovacích i stravovacích služieb je zlý technický stav ubytovacích zariadení a technologických zariadení jedální, z ktorých mnohé sú staršie ako 30 rokov a nie je možná ich oprava.

K sociálnym službám pre študentov patria i možnosti na športové aktivity poskytované vysokými školami. Poskytovanie takýchto možností je na vysokých školách v rozvinutých krajinách bežné. Situácia na slovenských vysokých školách je limitovaná ich finančnými a priestorovými kapacitami a po tejto stránke nedosahuje potrebnú úroveň. Na druhej strane treba vyzdvihnúť, že na katedrách telesnej výchovy slovenských vysokých škôl pracuje veľa zaniietených učiteľov zabezpečujúcich aj v uvedených skromných podmienkach množstvo veľmi telovýchovných aktivít populárnych medzi študentami. Dôležitú úlohu pri poskytovaní možností športového vyžitia poskytujú aj vysokoškolské telovýchovné jednoty a športové kluby.

Štatút študenta poskytuje študentovi niektoré sociálne výhody. Časť študentov tieto výhody zneužíva. Niektorí študenti sa napríklad prihlásia na 2 vysoké školy, na oboch požiadajú o pridelenie internátu, a keď ho dostanú, jedno z pridelených miest za úplatu prenechávajú iným záujemcom. V súčasnosti neexistujú účinné prostriedky pre zabránenie zneužívania týchto výhod.

Príspevky študentov na úhradu časti nákladov na štúdium

Novela zákona o vysokých školách č. 317/1999 Z.z. stanovila, že štúdium v dennej forme je pre občanov SR na štátnych vysokých školách bezplatné. Žiadny zákon v súčasnosti neobsahuje úpravu k poplatkom za iné ako denné formy vysokoškolského štúdia na štátnych vysokých školách. Napriek tomu okolo 25.000 študentov študujúcich v takýchto formách najmä bakalárskeho štúdia platí vo viac alebo menej skrytej forme vysokým školám, alebo dokonca inštitúciám nepatriacim medzi vysokoškolské ustanovizne, rôzne druhy poplatkov.

Zainteresované vysoké školy resp. ich fakulty zdôvodňujú vyberanie poplatkov nutnosťou získať v súčasnej kritickej ekonomickej situácii dodatočné finančné prostriedky na svoju činnosť. Tento argument je oprávnený a premieta sa aj v návrhu na zavedenie príspevku na úhradu časti nákladov na štúdium v ďalšom období. Výsledky kontrolných zistení však naznačujú, že uvedené formy vzdelávania majú v niektorých prípadoch špekulatívny charakter a ich hlavným cieľom nie je samotné poskytovanie vysokoškolského vzdelávania a získanie finančných prostriedkov pre zlepšenie ekonomickej situácie pre vysokú školu, ale finančný zisk pre úzky okruh osôb.

Uvedené skutočnosti potvrdzujú veľký záujem občanov SR o vysokoškolské štúdium, a to i v prípade, že študent prispieva na úhradu časti nákladov s nim spojených.

Súčasná legislatíva neumožňuje vyberanie poplatkov za štúdium, umožňuje však požadovať príspevky na úhradu časti nákladov spojených so zabezpečovaním vymedzených úkonov vykonávaných vysokými školami, ako sú napríklad prijímanie uchádzačov na vysokoškolské štúdium alebo úkony spojené s rigoróznym pokračovaním.

8.2 Ciele

Vychádzajúc z nedostatkov súčasnej situácie sa v diskutovanej oblasti stanovujú nasledujúce ciele:

1. Zvýšiť možnosti študenta podieľať sa na tvorbe profilu svojho vysokoškolského vzdelávania v rámci zvoleného študijného programu.
2. Vypracovať a zaviesť systém finančnej podpory pre študentov, ktorý umožní študovať i študentom zo sociálne slabších skupín a uľahčí štúdium najschopnejším.
3. Nanovo definovať postavenie, pôsobnosť i spôsob financovania študentských domovov a jedální. Prijat' opatrenia na zlepšenie ubytovacích a stravovacích služieb i možností športového vyžitia pre študentov.
4. Zákonom ustanoviť zavedenie príspevkov študentov na úhradu časti nákladov na štúdium vrátane určenia ich možného rozsahu. Príspevky bude možné vyžadovať od

- a. študentov externých foriem štúdia,

- b. študentov denného štúdia, ktorí alebo prekročia stanovenú dĺžku štúdia pre študijný program, ktorý študujú, alebo ktorí už získali pre daný stupeň vysokoškolského vzdelávania titul.ä

To znamená, že bezplatné bude denné štúdium v stanovenej dĺžke vedúce k získaniu prvého titulu v každom zo stupňov vysokoškolského vzdelávania.

Aby sa zabránilo podozreniam zo špekulácií, bude stanovené, koľko študentov môže vysoká škola prijať do externých foriem štúdia. Tento počet bude vyjadrený v percentách počtu študentov, ktorých prijme na dennú formu.

1. Prijat' opatrenia zabráňujúce študentom zneužívať sociálne výhody spojené so štatútom študenta.

8.3 Postup na dosiahnutie cieľov

Štandardným nástrojom používaným vo svete na zvýšenie možností študenta podieľať sa na tvorbe profilu vlastného vysokoškolského vzdelávania v rámci zvoleného študijného programu vrátane vytvorenia podmienok pre mobilitu je zavedenie kreditného systému založeného na systéme ECTS. Tento systém bude zavedený i v slovenskom vysokom školstve. Ďalšie podrobnosti sú v časti 5.

Systém finančnej podpory pre študentov bude diverzifikovaný a bude pozostávať z troch zložiek:

- štipendií,
- pôžičiek,
- možností získať zamestnanie na čiastočný úväzok na vysokej škole na vykonávanie pomocných aktivít potrebných pre zabezpečenie činnosti vysokej školy.

Zavádzaný systém finančnej podpory pre študentov bude podložený analýzou reálnej sociálnej situácie študentov a ich skutočných potrieb v súvislosti s vysokoškolským štúdiom. Pridelovanie štipendií bude garantované zákonom. Prostriedky na štipendiá vyplývajúce zo zákona budú vysokej škole pridelené účelovo zo štátneho rozpočtu. Okrem tohto druhu štipendií bude môcť vysoká škola udeľovať z prostriedkov svojho rozpočtu i iné druhy štipendií (napríklad prospechové).

Medzi tými študentami, ktorým bude zákon garantovať pridelenie štipendia pokiaľ spĺňajú predpísané podmienky, bude treba osobitne spomenúť civilných študentov policajných a vojenských vysokých škôl.

Pre zlepšenie situácie v oblasti ubytovacích a stravovacích služieb bude v rámci novej vysokoškolskej legislatívy nanovo definované postavenie, pôsobnosť i spôsob financovania ŠDaJ. Do plánu kapitálových prostriedkov na stavby na najbližšie roky bude zaradené dobudovanie rozostavaných študentských domovov, resp. výstavba nových študentských domovov v miestach ich akútnej potreby. Prioritná pozornosť pri pridelovaní účelových prostriedkov bude venovaná aj obnove študentských jedální.

Zvýšená pozornosť bude venovaná aj otázkam zlepšenia podmienok pre športové vyžitie študentov vysokých škôl. Ministerstvo podporí zo svojej úrovne projekty v tejto oblasti. Bude podporovať tiež ďalší rozvoj vysokoškolských telovýchovných jednôt a klubov a vysokoškolských športových súťaží.

Zavedenie príspevkov na úhradu časti nákladov na štúdium v uvedených druhoch a formách prijateľnou formou a v únosnej výške prispeje k zvýšeniu kvality vzdelávania a k zodpovednejšiemu prístupu študentov k štúdiu. Zlepšenie finančnej situácie vysokoškolských ustanovizní, ktoré sa takto dosiahne, zvýši dostupnosť vysokoškolského vzdelávania väčšiemu počtu študentov, vrátane tých zo sociálne slabších skupín. Spoplatnenie štúdia je prirodzenou súčasťou opatrení, ktoré povedú k väčšej váhe študenta vo vzdelávacom procese, keď možnosť výberu bude sprevádzaná i väčšou zodpovednosťou. Vyplýva nielen zo snahy zlepšiť finančné pomery na vysokých školách, ale najmä zo skutočnosti, že študent, ktorý prispieva na svoje štúdium, je motivovaný dosahovať lepšie študijné výsledky, ukončiť štúdium v čo možno najkratšom čase, racionálne využívať možnosti a výhody, ktoré so sebou prináša postavenie študenta. Zároveň vo väčšej miere pristupuje k vzdelaniu ako k investícii, ktorú je potrebné vynaložiť s cieľom dosiahnuť lepšiu životnú úroveň v budúcnosti. Tieto argumenty platia pre všetky druhy a formy vysokoškolského vzdelávania, vzhľadom na súčasnú ekonomickú a spoločenskú situáciu sa však navrhuje ponechať bezplatné denné štúdium v stanovenej dĺžke vedúce k získaniu prvého titulu vo všetkých troch stupňoch vysokoškolského vzdelávania, teda bezplatne bude možné získať prvý bakalársky titul, magisterský resp. inžiniersky resp. doktorský titul a prvý titul PhD pokiaľ ich však absolvent dosiahne v rámci stanovenej dĺžky štúdia.

Funkčný systém podpôr umožní študovať i študentom zo sociálne slabších skupín, a vzhľadom na celkové zvýšenie počtu študentov, zvýši sa i počet študujúcich z týchto skupín. Časť prostriedkov získaných z príspevkov študentov sa bude využívať práve na financovanie týchto programov. Bude v kompetencii vysokoškolskej inštitúcie, aby v rámci zákonom stanovených obmedzení určila výšku príspevku študentov na úhradu časti nákladov za štúdium. Maximálna

výška príspevku bude stanovená ako podiel na celkových nákladoch na štúdium. Minimálna výška poplatku nebude limitovaná.

Okrem príspevkov na úhradu časti nákladov za štúdium sa navrhuje pokračovať v súčasnej praxi a zákonom naďalej umožňovať požadovanie príspevkov na úhradu časti nákladov spojených so zabezpečením vymedzených úkonov vykonávaných vysokými školami ako sú napríklad prijímanie uchádzačov na vysokoškolské štúdium. Príspevky sa prítom budú môcť vyžadovať len za úkony vymenované v zákone.

Prostriedky získané od študentov ostanú v plnej výške vysokoškolskej ustanovizni a budú použité prednostne na jej ďalší rozvoj a skvalitnenie výučby pod dohľadom zástupcov študentskej samosprávy.

9. Úloha nových informačných a komunikačných technológií vo vysokom školstve

9.1 Súčasný stav

Informačné technológie (IT) v súčasnosti podstatne ovplyvňujú život jednotlivcov, skupín, organizácií i celej spoločnosti a predpokladá sa, že tento trend sa bude stupňovať. Subjektom ich pôsobenia sa stali aj vysoké školy a znamená to pre ne jednu z najnáročnejších skúšok v ich doterajšej histórii.

Nasledujúci opis súčasného stavu v oblasti používania informačných technológií na slovenských vysokých školách (nezahŕňa vojenské a policajné vysoké školy) vychádza najmä z údajov získaných od vysokých škôl a ich fakúlt koncom roku 1999. Opis je členený do niekoľkých základných oblastí.

Stav plánovania v oblasti informačných technológií

Nevyhnutnou podmienkou úspešného rozvoja oblasti IT je vypracovanie predstavy, ako má tento rozvoj vyzeráť. Takúto predstavu alebo strategický plán rozvoja informačných technológií má v súčasnosti na Slovensku veľmi málo vysokých škôl.

Riadenie v oblasti IT a informácie o personálnom zabezpečení

Zavádzanie IT do života vysokej školy je mimoriadne zložitý a v niektorých smeroch i citlivý proces. Preto musí mať stálu podporu vedenia vysokej školy. Z 18 slovenských vysokých má iba 7 osobu zodpovednú za riadenie oblasti IT s právomocami na úrovni prorektora.

Kľúčovú úlohu pri rozvoji i prevádzkovaní oblasti IT má personálne zabezpečenie týchto činností. Toto však predstavuje, a to nielen na Slovensku, veľmi vážny problém. Súvisí to s celkovým nedostatkom profesionálov v oblasti IT, ktorý je spôsobený stálym narastaním potrieb. Uvedený nedostatok zvyšuje cenu týchto pracovníkov na trhu práce a v konkurencii s podnikateľskou sférou sú z hľadiska platových ponúk vysoké školy v nevýhode, takže majú problémy so získavaním i udržiavaním pracovníkov pre oblasť IT.

Sieť a sieťové služby

Počítačové siete sú popri samotných počítačoch druhým základným technickým predpokladom zavádzania a používania IT v organizáciách. Rýchlejšie a kvalitnejšie počítačové siete nielen urýchľujú v nich bežiacie procesy, ale zároveň umožňujú zavádzanie služieb a aplikácií, ktoré sa na pomalších sieťach nedajú prevádzkovať vôbec. Zaostávanie v tejto oblasti teda úplne znemožňuje používanie niektorých nástrojov, čo postupne vedie, okrem iného, aj k vyradeniu z medzinárodnej spolupráce.

Pokiaľ ide o prístup do Internetu, 9 vysokých škôl má pripojenie linkou s rýchlosťou v rozmedzí 2 – 10 Mb/s. Ostatné sú pripojené nižšími rýchlosťami, ktoré nemožno už dnes pokladať za postačujúce.

Základné sieťové služby, teda elektronickú poštu a WWW používajú všetky vysoké školy. Iba 6 vysokých škôl však umožňuje svojim študentom, a to iba vo veľmi obmedzenej miere, pripájať sa na sieť vlastnej vysokej školy a využívať jej služby z internátov.

Mikropočítače a pracovné stanice

Počítač je základným prvkom nevyhnutne potrebným pre zavádzanie a používanie IT. Na slovenských vysokých školách bolo ku koncu roku 1999 v prevádzke okolo 13.000 osobných počítačov a pracovných staníc a viac ako 500 serverov v sieti pre potreby výučby, výskumu i riadenia. Nebol však k dispozícii žiaden počítač z kategórie superpočítačov. Z existujúcich osobných počítačov bola vyhradená pre študentov iba časť, ktorá nestačí na zabezpečenie prístupu všetkých študentov k počítaču v dostatočnej miere.

Pre efektívne používanie počítačov je potrebné na vysokej škole zabezpečiť aj služby pre ich používateľov. V tomto smere možno konštatovať nedostatočnú podporu pre učiteľov, výskumných pracovníkov a študentov na väčšine

slovenských vysokých škôl. Osobitnú pozornosť si vyžaduje problematika Help Desku, teda miesta určeného pre kontakt s používateľmi, ktorí potrebujú pomocť alebo poradiť v oblasti IT. Istú formu tejto služby pre administratívnych pracovníkov má 9 vysokých škôl, pre učiteľov a vedeckých pracovníkov 8 vysokých škôl a pre študentov 6 vysokých škôl.

Používané aplikácie

Pre ďalší rozvoj slovenského školstva sa stáva jednou z najdôležitejších otázok zavedenie kvalitných univerzitných informačných systémov do života vysokých škôl. Vo všeobecnosti možno povedať, že žiadna vysoká škola nemá v súčasnosti informačný systém, o ktorom by sa dalo povedať, že spĺňa požiadavky, ktoré sa dnes na takéto systému kladú. U všetkých vysokých škôl ide viac-menej o súbor jednotlivých vzájomne neprepojených aplikácií. Podrobnejšia charakteristika jednotlivých skupín aplikácií je nasledujúca:

Správa financií

V tejto skupine aplikácií je situácia najkritickejšia. Väčšina vysokých škôl prevádzkuje iba aplikáciu na vedenie účtovníctva. Veľká časť z týchto aplikácií pochádza zo začiatku 90-tych rokov a sú pôvodne určené pre prostredie MS-DOS. V tejto oblasti sa ani v jednom prípade nedá hovoriť o modernom a perspektívnom systéme.

Správa ľudských zdrojov

V tejto skupine aplikácií je situácia o niečo lepšia v porovnaní s aplikáciami pre správu financií. V dvoch prípadoch prešli vysoké školy na používanie systému pracujúceho v modernom prostredí s databázovým systémom ORACLE. Aj v tejto skupine je však ešte viacero škôl pracujúcich s aplikáciami v zastaralom prostredí.

Študijná agenda

Oblasť študijnej agendy je všeobecne charakteristická tým, že sa v nej vyskytuje najviac produktov, ktoré si vysoké školy vyvinuli sami. Je tomu tak aj v tomto prípade. Ani v tejto skupine neexistuje systém, o ktorom by sa dalo prehlásiť, že spĺňa kritériá kladené na moderný a perspektívny systém.

Evidencia a prevádzka budov a zariadení

S výnimkou jedného produktu, ktorý beží v prostredí databázového systému ORACLE, ide vo väčšine prípadov o aplikácie napísané pôvodne pre operačný systém MS-DOS, ktoré už nespĺňajú súčasné kritériá.

Knižnice

V tejto skupine je situácia výrazne lepšia ako v ostatných. Vo väčšine prípadov vysoké školy používajú profesionálne systémy vyvinuté špecializovanými firmami.

9.2 Ciele

V oblasti informačných technológií je potrebné zabezpečiť dosiahnutie nasledovných cieľov:

1. Vypracovať strategický plán rezortu školstva pre oblasť IT.
2. Dosiahnuť, aby každá vysoká škola mala vypracovaný vlastný strategický plán pre oblasť IT.
3. Dosiahnuť, aby si každá vysoká škola zriadila funkciu správcu pre oblasť IT. Tento správca bude zodpovedný za oblasť IT na vysokej škole. Funkciu správcu pre oblasť IT bude vykonávať niektorý z prorektorov alebo osoba s právomocami v oblasti IT na úrovni prorektora, ktorá bude členom vedenia vysokej školy.
4. Vytvoriť podmienky pre zlepšenie personálneho zabezpečenia oblasti IT na vysokých školách.
5. Dosiahnuť podstatné zrýchlenie a skvalitnenie akademickej počítačovej siete SANET a jej napojenie na európsku akademickeú sieť TEN155.
6. Dosiahnuť, aby na vysokých školách mal každý študent v dostatočnej miere zabezpečený prístup k počítaču zapojenému na Internet.
7. Vytvoriť podmienky pre postupné pripojenie internátov do počítačových sietí vysokých škôl.
8. Dosiahnuť, aby učители, výskumní pracovníci a študenti mali dostatok príležitostí získať znalosti a zručnosti potrebné pre využívanie potenciálu IT pri výučbe a výskume.
9. Zabezpečiť prístup akademickej komunity k výpočtovým prostriedkom kategórie superpočítačov.
10. Dosiahnuť, aby bol na každej vysokej škole zriadený Help Desk.
11. Na základe strategickej štúdie pre prostredie vysokých škôl vybrať profesionálny softvér, ktorý bude tvoriť základ integrovaného informačného systému vysokej školy. Podporiť zavedenie takéhoto systému na jednotlivé vysoké školy z úrovne ministerstva školstva.
12. Vytvoriť navzájom prepojený systém knižníc vysokých škôl umožňujúci okrem služieb čitateľom aj efektívny prechod jednotlivých knižníc na využívanie moderných elektronických knižničných systémov.

13. Vytvárať podmienky pre využívanie informačných technológií ako prostriedok organizácie vzdelávania, ale aj priamo ako metodický prístup vo vzdelávaní, napr. virtuálne univerzity, dištančné vzdelávanie, on-line štúdium.

9.3 Postup na dosiahnutie cieľov

Pri zlepšovaní situácie v oblasti používania informačných technológií na slovenských vysokých školách má popri samotných vysokých školách nezastupiteľnú koordinačnú, koncepčnú a metodickú úlohu ministerstvo školstva.

V spolupráci s vysokými školami je potrebné vypracovať strategický plán rezortu školstva pre oblasť IT a pripraviť odporúčanú metodiku pre tvorbu strategických plánov vysokých škôl. Následne vyžadovať od všetkých vysokých škôl vypracovanie strategických plánov v oblasti IT. Pridelenie akýchkoľvek prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre oblasť IT vysokej školy bude podmienená existenciou strategického plánu vysokej školy v oblasti IT.

Bude nevyhnutné sústrediť sa v prvom rade na zlepšenie situácie v personálnom zabezpečení oblasti IT. Bude si to vyžadovať prijatie osobitných opatrení, a to tak na úrovni ministerstva školstva, ako aj na úrovni vysokých škôl, ktorých cieľom bude urobiť pracovné miesta v oblasti IT na vysokých školách atraktívnejšími.

Vzhľadom na mimoriadnu dôležitosť priamej podpory oblasti IT vedením vysokých škôl, prijme ministerstvo odporúčanie, aby si každá vysoká škola zriadila funkciu správcu pre oblasť IT a poverila jej vykonávaním jedného z prorektorov, prípadne iného pracovníka, ktorý však bude mať v oblasti IT právomoci na úrovni prorektora a bude členom vedenia vysokej školy.

Mimoriadnu dôležitosť má vybudovanie rýchlej a kvalitnej akademickej počítačovej siete a jej napojenie na európsku akademickú sieť TEN155. Splnenie tejto úlohy musí zabezpečiť ministerstvo školstva. Vzhľadom na jej vysokú finančnú náročnosť ju bude treba riešiť na úrovni vlády. Prvý krok – návrh projektu SANET II – je v čase písania tohto materiálu pripravený na predloženie na rokovanie vlády. Podobným spôsobom bude potrebné riešiť aj vybudovanie superpočítačového centra resp. centier pre potreby vysokých škôl.

Ministerstvo školstva bude venovať oblasti IT trvalú a systematickú pozornosť. V rámci nej bude vyhodnocovať kľúčové problémy dôležité pre rozvoj tejto oblasti v danom čase a vytvárať na svojej strane podmienky pre ich riešenie. V súčasnosti sa pozornosť sústreďí na nasledujúce problémy:

- zabezpečenie prístupu k počítaču zapojenému na Internet v dostatočnej miere pre každého študenta vysokej školy,
- zriadenie tzv. help deskov, teda miest určených pre kontakt s používateľmi, ktorí potrebujú pomocť alebo poradiť v oblasti IT,
- postupné zabezpečenie prístupu do siete vysokej školy z internátov,
- vytváranie dostatku príležitostí na získanie potrebných znalostí a zručností v oblasti používania IT vo výučbe a výskume pre učiteľov, výskumných pracovníkov a študentov.

Pre potreby výučby a výskumu je veľmi dôležité vytvorenie prepojenia vysokoškolských knižníc, ako i vytvorenie centrálného on-line katalógu. Takéto prepojenie poskytne, okrem rozšírených služieb čitateľom, aj podporu zúčastneným knižniciam efektívne prejsť na využívanie elektronických knižničných systémov.

Rozhodujúci význam pre zefektívnenie manažmentu vysokoškolských ustanovizní má budovanie kvalitných integrovaných informačných systémov. Ako vyplýva z opisu súčasného stavu, nemá dnes takýto informačný systém ani jedna vysoká škola. Ukazuje sa, že tento problém sa dá vyriešiť len v úzkej spolupráci ministerstva školstva a vysokých škôl, pričom je potrebné pristupovať k tejto otázke veľmi profesionálne.

Ako prvý krok je potrebné vypracovať strategickú štúdiu pre prostredie vysokých škôl a na základe jej výsledkov vybrať softvér, ktorý bude tvoriť základ integrovaného informačného systému vysokej školy. Kvalitný profesionálny systém je cenovo náročný, preto ministerstvo školstva ráta s poskytnutím príspevku jednotlivým vysokým školám na zaobstaranie a nasadenie takéhoto systému.

Je dôležité podporovať už vytvorené i nové strediská pre dištančné vzdelávanie na vysokých školách. Táto forma vzdelávania zvýši počet študujúcich na vysokých školách pri nižšom finančnom zabezpečení ako je potrebné pri dennom štúdiu. Komunikácia študenta s vysokou školou prostredníctvom informačných sietí umožňuje poskytovanie základných i doplňujúcich študijných materiálov, konzultácií, priebežné hodnotenie štúdia atď. bez nárokov na študijné priestory, internáty, stravovanie. Dobře spracovaný študijný program (tlačené materiály, on-line text v sieti, doplňujúce materiály), aj u nás vyskúšaná organizácia dištančného vzdelávania (stredisko, tútori, lektori - odborní konzultanti), overený systém hodnotenia študijných výsledkov postavený na kreditnom základe, vytvárajú dostatočné predpoklady pre dodržiavanie kvality vzdelávania poskytovaného dištančnou formou. Jej využitie vo vysokoškolskom, ale aj v ďalšom vzdelávaní poskytovanom vysokými školami je jednou z možností organizačnej diverzifikácie vzdelávania. Je preto potrebné predovšetkým legislatívne potvrdiť rovnocenné postavenie dištančného vzdelávania vo vzdelávacom systéme, finančne podporovať činnosť existujúcich a vznik nových stredísk. Ich činnosť

vytvára aj prepojenie medzi školským systémom a ďalším vzdelávaním a naplňa v praxi ideu celoživotného vzdelávania.

10. Financovanie vysokých škôl, vnútorná štruktúra a riadenie vysokých škôl

10.1 Súčasný stav

Financovanie

Proces transformácie vysokého školstva, ktorý prebehol v súvislosti s prijatím zákona č. 172/1990 Zb. o vysokých školách a jeho následných noviel, zasiahol systém financovania vysokých škôl pomerne málo. Viaceré prvky súčasného systému sa sformovali v iných spoločenských podmienkach a systém ako celok nezodpovedá požiadavkám, ktoré sú dnes na vysoké školy kladené.

Hlavné problémy súčasného systému financovania vysokých škôl sú:

1. forma hospodárenia vysokých škôl ako rozpočtových organizácií je nevhodná,
2. na financovanie vysokých škôl nie je zo štátneho rozpočtu vyčleňovaný dostatočný objem prostriedkov,
3. financovanie vysokého školstva má prevažne jednodrožový charakter,
4. systém rozdeľovania prostriedkov štátneho rozpočtu na jednotlivé vysoké školy si vyžaduje úpravy,
5. finančná autonómia vysokých škôl je v porovnaní s ich autonómiou v iných oblastiach nízka.

Podrobnejšia charakteristika týchto hlavných problémov vyzerať nasledovne.

Všetky štátne vysoké školy na Slovensku v súčasnosti hospodária ako rozpočtové organizácie. Táto forma hospodárenia sa ukazuje ako málo pružná a obmedzujúca aktivity vysokých škôl. Nejde o nový problém, prejavom toho sú aj viaceré výnimky z pravidiel o hospodárení rozpočtových organizácií, ktoré vysoké školy postupom času získali. Niektoré z nich predstavujú v systéme rozpočtového hospodárenia cudzí a nesystémový prvok.

Reálna hodnota prostriedkov, ktoré štát s ohľadom na pretrvávajúce ťažkosti slovenskej ekonomiky vyčleňuje v štátnom rozpočte pre vysoké školstvo, neustále klesá. Táto skutočnosť v kombinácii so značným nárastom počtu študentov (o takmer 80% od roku 1990) spôsobila, že reálna úroveň ekonomického zabezpečenia činností vysokých škôl v roku 1999 predstavovala podľa niektorých odhadov už iba približne 1/3 úrovne v roku 1989. Aj keď problémy s nedostatkom verejných financií pre vysoké školy majú aj v ostatných krajinách Európy, na Slovensku je situácia v porovnaní s nimi ešte horšia, čoho dôkazom je, že s predpokladaným 0.6 %-ným podielom prostriedkov z HDP určených na financovanie činností slovenských vysokých škôl zo štátneho rozpočtu v roku 2000 sa nachádzame na spodných priečkach rebríčka európskych krajín.

Uvedený nedostatok finančných prostriedkov sa prejavuje fyzickým i morálnym zaostávaním ba až degradáciou celých oblastí, najmä personálneho zabezpečenia, materiálno-technického zabezpečenia, infraštruktúry zabezpečujúcej sociálne a iné služby pre študentov a zamestnancov a rozvoja informačných a komunikačných technológií.

Vo svete sa vo všeobecnosti odporúča riešiť problémy s financovaním vysokého školstva prechodom na viaczdrojové financovanie. Jeho princíp spočíva v tom, že príspevok zo štátneho rozpočtu nepokrýva všetky aktivity vysokoškolskej ustanovizne a táto si musí získať istú časť prostriedkov na svoju činnosť z mimorozpočtových zdrojov. Z tohoto pohľadu má financovanie vysokého školstva na Slovensku v súčasnosti prevažne jednodrožový charakter, pretože vysoké školy očakávajú, že všetky ich aktivity budú pokryté zo štátneho rozpočtu. V skutočnosti si však už dnes vysoké školy hradia z mimorozpočtových prostriedkov v priemere okolo 5 % svojich výdavkov.

V priebehu roku 1999 sa podarilo prijať niekoľko legislatívnych opatrení, ktoré umožňujú urobiť už v roku 2000 prvé kroky na ceste k viaczdrojovému financovaniu vysokých škôl. Ide o zavedenie účtu osobitného financovania, oslobodenie príjmov vysokých škôl získaných z podnikateľskej činnosti vykonávanej v súvislosti s plnením ich hlavných úloh od dane, možnosť podnikateľských subjektov uplatniť si časť, i keď pomerne malú, z prostriedkov vynaložených na financovanie vysokého školstva ako odpočítateľnú položku z daňového základu, možnosť použitia časti prostriedkov získaných predajom nepotrebného majetku štátu v správe vysokých škôl vysokými školami.

Stále nedoriešenou ostáva citlivá otázka príspevkov študentov na úhradu časti nákladov na štúdium. Podrobnejšie sa ňou zaoberá časť 8.

Problémy sú aj v oblasti rozdeľovania prostriedkov štátneho rozpočtu na jednotlivé vysoké školy. Používaný systém je síce do značnej miery transparentný, ale je celkovo málo motivujúci a normatívne (na základe výkonov) sa rozdeľuje len malá časť (okolo 3 %) celkového rozpočtu. Nevýhodou je aj to, že financovanie hlavných činností vysokej školy, teda vzdelávacej a výskumnej resp. umeleckej, nie je oddelené od financovania sociálnej infraštruktúry a sociálnych potrieb študentov.

Celkove možno povedať, že súčasný systém financovania neposkytuje vysokým školám takú finančnú autonómiu, ktorá by bola porovnateľná s autonómiou v iných oblastiach ich pôsobenia.

Vnútoraná štruktúra a riadenie

Vnútoraná štruktúra a riadenie vysokých škôl sú dané zákonom o vysokých školách a štatútmi vysokých škôl a ich fakúlt schválenými ich akademickými senátmi a registrovanými ministerstvom školstva.

Výrazným znakom súčasného stavu je silné postavenie fakúlt, ktoré sú právnickými osobami. V dôsledku toho niektoré vysoké školy fungujú skôr ako konfederácie fakúlt než ako vnútorne integrované ustanovizne.

Takéto usporiadanie podporuje samosprávne, decentralizačné a demokratické črty vo fungovaní vysokých škôl. Má však aj viaceré negatívne dôsledky. Sú to: neefektívne využívanie zdrojov v dobe, keď ich je nedostatok, tendencie k vzájomnej izolácii fakúlt brániace žiadúcemu rozvoju medziodborovosti a užšej vzájomnej spolupráci. Silné postavenie fakúlt má často negatívne dôsledky pre spoločné záujmy vysokej školy i pre zlepšovanie jej riadenia.

Riadenie vysokých škôl má samosprávny charakter. Riadiace kompetencie sú rozdelené medzi akademické orgány a akademických funkcionárov. Z hľadiska princípov riadenia vykazuje toto rozdelenie isté anomálie spočívajúce v nevyváženosti kompetencií a zodpovednosti. Takáto situácia nastáva napríklad medzi akademickým senátom a rektorom resp. dekanom. Problémy v riadení vznikajú často aj z toho, že akademickí funkcionári nie sú odborne pripravení na vykonávanie manažérskych činností, ktoré sa od nich vyžadujú.

10.2 Ciele

Financovanie

Hlavným cieľom v oblasti financovania vysokých škôl je navrhnuť systém, ktorý dokáže zabezpečiť chod a rozvoj vysokého školstva. Tento všeobecne formulovaný hlavný cieľ možno rozdeliť na nasledujúce konkrétne ciele:

1. Zmeniť rozpočtovú formu hospodárenia štátnych vysokých škôl (s výnimkou policajných a vojenských vysokých škôl) ich transformáciou na organizácie nového typu s názvom "verejná vysoká škola". Pravidlá upravujúce postavenie a chod (vrátane hospodárenia) tohto typu organizácií budú zahrnuté do nového zákona o vysokých školách. Verejná vysoká škola bude mať charakter verejnej neziskovej organizácie.
2. Podstatnú časť finančných prostriedkov potrebných na pokrytie aktivít verejnej vysokej školy bude poskytovať štát formou príspevku resp. dotácie.
3. Verejná vysoká škola bude vlastniť majetok potrebný na svoju činnosť, tento majetok získa bezplatným prevodom od štátu.
4. Zaviesť systém viaczdrojového financovania vysokých škôl. V rámci neho:
  - a. zvýšiť absolútny objem prostriedkov poskytovaných vysokým školám zo štátneho rozpočtu tak, aby sa jeho podiel na HDP postupne približoval k situácii v rozvinutých krajinách. Pre každý z rokov 2001, 2002 a 2003 zvýšiť tento objem o 0.1% HDP oproti predchádzajúcemu roku,
  - b. vytvoríť legislatívne podmienky umožňujúce získavať vysokým školám v čo najširšej miere príjmy z nasledujúcich mimorozpočtových zdrojov:
    - i. príjmy zo zahraničných grantov,
    - ii. príjmy z podnikateľskej činnosti,
    - iii. príspevky študentov na úhradu časti nákladov na štúdium,
    - iv. príjmy od sponzorov, dary, príjmy z dedičstva a podobných zdrojov,
    - v. výnosy z majetku,
    - vi. príjmy od obcí
    - vii. výnosy z duševného vlastníctva.
5. Vytvoríť transparentný systém rozdeľovania príspevku zo štátneho rozpočtu na jednotlivé vysoké školy. Pri rozdeľovaní zohľadňovať najmä kategóriu vysokej školy, jej výkonové a kvalitatívne parametre vo výučbe, výkonové a kvalitatívne parametre vo výskume a kvalitu predkladaných výskumných projektov, rozvojové zámery vysokej školy a rozvojové zámery ministerstva.
6. V rámci pridelovania príspevkov zo štátneho rozpočtu vytvoríť vo vybraných oblastiach (napríklad v oblasti kapitálových výdavkov na stavby) dlhodobější finančný rámec umožňujúci vysokoškolským ustanovizniám finančné plánovanie presahujúce horizont jedného roku.
7. Oddeliť financovanie sociálnej infraštruktúry a sociálnych potrieb študentov od financovania hlavných aktivít vysokých škôl.

Vnútoraná štruktúra a riadenie

Hlavnými cieľmi v tejto oblasti sú:

1. posilnenie integrity vysokej školy nahradením doterajšej právnej subjektivity fakúlt sústavou garantovaných kompetencií potrebných pre ich efektívne fungovanie,
2. vytvorenie systémových podmienok pre skvalitnenie riadenia vysokých škôl pri zachovaní jeho samosprávneho charakteru (s nevyhnutnými špecifikami týkajúcimi sa policajných a vojenských vysokých škôl).

10.3 Postup na dosiahnutie cieľov

Realizácia navrhovanej transformácie v oblasti financovania vysokého školstva bude zložitý a náročný proces, ktorý si bude vyžadovať pred jeho spustením ešte množstvo prípravných prác. Tieto sa budú týkať tak prípravy odpovedajúcej legislatívy, ako aj vypracovania potrebných metodických postupov. Náčrt postupu na dosiahnutie jednotlivých cieľov vyzerá nasledovne.

Zmena hospodársko-právnej formy vysokej školy ako organizácie

Navrhovaná zmena hospodársko-právnej formy sa bude týkať všetkých slovenských vysokých škôl s výnimkou vojenských a policajných vysokých škôl a neštátnych vysokých škôl. Nutnosť zmeny vyplýva z obmedzení, ktoré predstavuje rámec rozpočtovej organizácie pre aktivity vysokých škôl. Konkrétny tvar zmeny je inšpirovaný príkladmi zo zahraničia, najmä z Českej republiky, kde vysoké školy takto fungujú už druhý rok. Všetky potrebné podrobnosti o novom type organizácie s názvom "verejná vysoká škola" budú obsiahnuté v novom zákone o vysokých školách a budú vychádzať z českého modelu s modifikáciami vyplývajúcimi z doterajších skúseností z jeho fungovania. Vytvorenie špeciálneho typu organizácie pre vysoké školy je vzhľadom na ich kľúčovú úlohu pre úspešný vývoj spoločnosti úplne oprávnené.

Aj po zmene spôsobu hospodárenia vysokých škôl bude, tak ako vo väčšine krajín, poskytovať časť prostriedkov potrebných na pokrytie aktivít vysokých škôl štát. Ďalšie podrobnosti sú uvedené nižšie.

Podstatnou zmenou oproti súčasnému stavu je navrhovaný prevod majetku, ktorý vysoké školy potrebujú pre svoju činnosť, z vlastníctva štátu do vlastníctva vysokých škôl. Toto opatrenie sa navrhuje s cieľom posilniť ekonomickú autonómiu vysokých škôl a zároveň podstatne viac zainteresovať vysoké školy na efektívnom využívaní majetku a jeho udržiavaní. V tejto súvislosti budú legislatívne zakotvené i ochranné mechanizmy, ktoré zabezpečia hospodárne využívanie majetku, ktorý vysoká škola dostane do svojho vlastníctva. Tieto mechanizmy budú realizované pomocou správnej rady, ktorú bude mať každá verejná vysoká škola, ako i zákonnými obmedzeniami nakladania s majetkom.

Zavedenie systému viacdrojového financovania

Zavedenie systému viacdrojového financovania sa vo svete odporúča ako recept na všeobecne sa vyskytujúce problémy vo financovaní vysokého školstva. Cieľom je, aby vysoké školy neboli úplne závislé na prostriedkoch zo štátneho rozpočtu, a tiež, aby sa aj samé pričínili o získavanie prostriedkov na svoju činnosť.

Viacdrojové financovanie je cesta aj pre slovenské vysoké školstvo. V rámci neho budú vysoké školy získavať prostriedky na svoju činnosť zo štátneho rozpočtu, ako aj z iných zdrojov.

Navrhuje sa, aby vysoké školy dostávali príspevok resp. dotáciu zo štátneho rozpočtu v dvoch hlavných formách, a to ako:

1. finančné prostriedky na hlavné činnosti vysokých škôl, teda na výučbu a na výskum. Východiská pre určenie spôsobu, ktorým sa určí, koľko jednotlivé vysoké školy dostanú, sú popísané nižšie.
2. účelové finančné prostriedky vo forme grantov na výskumné projekty, na rozvojové projekty vysokých škôl, na projekty ministerstva a pod. Týmto spôsobom budú prideľované i kapitálové prostriedky zo štátneho rozpočtu na stavby. Budú poskytované na základe rozvojových plánov vysokej školy s prihliadnutím na rozvojové plány ministerstva.

Ak nemá slovenské vysoké školstvo úplne zaosť za európskym vývojom, je nevyhnutné, aby sa už od roku 2001 začal zvyšovať objem finančných prostriedkov poskytovaných vysokým školám zo štátneho rozpočtu, a to tak, aby sa jeho podiel na HDP postupne približoval k situácii v rozvinutých krajinách Európy a sveta. Vychádzajúc z očakávanej výšky HDP predstavuje objem prostriedkov poskytnutých zo štátneho rozpočtu vysokým školám v roku 2000 podiel 0.6 %. Pokladáme za nevyhnutné v každom z nasledujúcich troch rokov zvýšiť tento podiel o 0.1 % HDP, teda na hodnotu 0.7 % v roku 2001, 0.8 % v roku 2002 a 0.9 % v roku 2003.

Hlavnými zdrojmi príjmov vysokých škôl mimo príspevku zo štátneho rozpočtu budú:

1. príjmy zo zahraničných grantov,
2. príjmy z podnikateľskej činnosti,
3. príspevky študentov na úhradu časti nákladov na štúdium,
4. príjmy od sponzorov, dary, príjmy z dedičstva a podobných zdrojov,

5. výnosy z majetku,
6. príjmy od obcí,
7. výnosy z duševného vlastníctva.

Súčasný daňový zákon oslobodzuje od dane príjmy vysokých škôl získané z podnikateľskej činnosti vykonávanej v súvislosti s plnením ich hlavných úloh. Toto ustanovenie je potrebné zachovať.

Problematika príspevkov od študentov na úhradu časti nákladov na štúdium je podrobne rozobratá v časti 8. Na tomto mieste iba pripomeňme, že aby sa tento druh príjmov mohol realizovať, musia byť potrebné podrobnosti upravené v zákone.

Pre zvýšenie príjmov vyplývajúcich z darov bude potrebné zainteresovať podnikateľský sektor zvýšením hranice objemu prostriedkov, ktorú si môžu podnikateľské subjekty uplatniť ako odpočítateľnú položku z daňového základu v prípade, že ju vynaložia na financovanie hlavných aktivít vysokých škôl.

S príspevkami od obcí možno reálne rátať až po reforme štátnej a verejnej správy, keď sa zvýši podiel daní v prospech obcí, hoci je pravdou, že niektoré pobočky vysokých škôl, najmä v okresných mestách, dostávajú príspevky od miest už dnes.

Rozdeľovanie príspevku zo štátneho rozpočtu na vysoké školy

Pre rozdeľovanie prostriedkov na výučbu bude spracovaná metodika, v rámci ktorej sa pri určovaní objemu prostriedkov pre konkrétnu vysokú školu bude brať do úvahy jej kategória (teda či ide o univerzitnú vysokú školu alebo odbornú vysokú školu) a výkonové a kvalitatívne parametre súvisiace s výučbou. Pokiaľ sa výkonové parametre týkajú študijných programov, berú sa do úvahy len akreditované študijné programy. Vysoká škola dostane tieto prostriedky ako vnútorne neštrukturované a bude záležať len na nej, koľko z nich použije na mzdy a koľko na ostatné výdavky (ministerstvo však môže stanoviť, že výdavky na mzdy nesmú prekročiť istú hranicu vyjadrenú v percentách objemu pridelenej dotácie). Výnimku tvoria kapitálové prostriedky na nákup zariadení, ktoré budú osobitne vyčlenené.

Metodika pre rozdeľovanie inštitucionálnych prostriedkov na výskum a vývoj bude vychádzať tiež z kategórie, do ktorej vysoká škola patrí, a výkonových a kvalitatívnych parametrov vysokej školy v oblasti výskumu. Aj tieto prostriedky dostane vysoká škola vnútorne neštrukturované s výnimkou vyčlenenia kapitálových prostriedkov na nákup zariadení.

Pridelovanie účelových prostriedkov sa bude robiť jednak prostredníctvom grantových agentúr, ktoré budú pridelať prostriedky na riešenie výskumných projektov, a jednak prostredníctvom ministerstva školstva, ktoré bude pridelať prostriedky na projekty vychádzajúce z rozvojových zámerov vysokých škôl resp. rozvojových zámerov ministerstva. V prípade potreby bude možné tieto prostriedky pridelať i na iné špeciálne účely (napríklad na štipendiá doktorandom resp. na likvidáciu havarijných a mimoriadnych udalostí)..

Oddelenie financovania sociálnej infraštruktúry a sociálnych potrieb študentov

Oddelenie financovania sociálnej infraštruktúry a sociálnych potrieb študentov sa bude realizovať osobitným typom účelových prostriedkov. V rámci nich sa budú poskytovať najmä príspevky na ubytovanie, stravu a štipendiá.

Implementácia navrhovaného nového systému financovania podstatne zvýši finančnú autonómiu vysokých škôl. V oblasti príjmov sa vysoké školy stanú menej závislými na príspevku zo štátneho rozpočtu a navyše môžu svojimi aktivitami výšku tohto príspevku ovplyvniť. Všetky ostatné príjmy, ktoré získajú, budú môcť použiť na financovanie svojich hlavných činností.

Pokiaľ ide o spôsob použitia prostriedkov, podstatnú časť príspevku od štátu dostanú v neštrukturovanej forme a budú ho môcť použiť na zabezpečenie plnenia svojich úloh podľa vlastnej úvahy vrátane určenia výšky prostriedkov na mzdy a zavedenia vlastného systému odmeňovania.

Vnútorná štruktúra a riadenie

Pre dosiahnutie stanovených cieľov je potrebné urobiť úpravy vo vnútornej štruktúre vysokých škôl a v definovaní vzájomných vzťahov jednotlivých zložiek tejto štruktúry. Má sa pritom zachovať samosprávny charakter riadenia vysokej školy a jej autonómia, z ktorej vyplýva právo organizovať svoj vnútorný chod podľa vlastných predstáv.

Zákomom sa bude garantovať samosprávny charakter vysokej školy vyjadrený existenciou akademických orgánov a akademických funkcionárov vysokej školy v rovnakej štruktúre, ako doteraz. Pri rozdeľovaní riadiacich kompetencií sa musia odstrániť súčasné nevyváženosti kompetencií a zodpovednosti.

Popri samosprávnych orgánoch bude vytvorená aj správna rada vysokej školy. Budú v nej zastúpení predstavitelia podnikateľského sektoru, verejného sektoru a verejnej správy. Správna rada sa bude vyjadrovať najmä k dlhodobým zámerom vysokej školy, k jej hospodáreniu a k jej výročnej správe. Prostredníctvom nej budú realizované i kontrolne mechanizmy pre nakladanie s majetkom, ktorý prejde do vlastníctva vysokých škôl.

Vysoká škola sa bude môcť deliť na fakulty, katedry a iné pracoviská pre vzdelávaciu, výskumnú alebo inú činnosť potrebnú pre napĺňanie jej poslania. Konkrétny tvar vnútornej štruktúry bude v kompetencii vysokej školy. Pre posilnenie integrity vysokej školy bude nutné nahradiť doterajšiu právnu subjektivitu fakúlt, pokiaľ vysoká škola bude na fakulty rozdelená, sústavou garantovaných kompetencií potrebných pre ich efektívne fungovanie.

Pre skvalitnenie riadenia bude potrebné venovať podstatne viac pozornosti manažérskej príprave volených akademických funkcionárov. Bude treba vytvoriť mechanizmy manažérskeho vzdelávania a tréningu potencionálnych a aktuálnych riadiacich pracovníkov. Tým je možné znižovať riziko, že sa do manažérskych funkcií dostávajú síce pedagogicky a vedecky fundovaní ľudia, ale ich manažérske schopnosti sú niekedy minimálne.

V oblasti vnútornej štruktúry a riadenia budú i naďalej zachované isté špecifiká policajných a vojenských vysokých škôl. Bude však snaha obmedziť rozdiely oproti civilným vysokým školám na nevyhnutné minimum.

11. Spolupráca vysokých škôl s praxou

11.1 Súčasný stav

Spolupráca vysokých škôl s praxou sa u zahraničných vysokých škôl zaraďuje do oblasti služieb verejnosti. Služby verejnosti pritom popri vysokoškolskom vzdelávaní a výskume predstavujú tretiu základnú zložku poslania vysokých škôl. Samozrejme, že aj vysokoškolské vzdelávanie a výskum resp. umelecká tvorba sa dajú pokladať za služby verejnosti, aktivity v tejto oblasti sú však dnes koncipované širšie a zaraďujú sa k nim najmä:

- vzdelávacie služby zamerané na potreby celoživotného a otvoreného vzdelávania obyvateľov podľa požiadaviek trhu práce,
- spoločenské, sociálne, zdravotné, kultúrne a športové služby podporujúce rozvoj humanizácie a estetizácie spoločnosti,
- samostatnú zložku tvoria aktivity, zamerané na spoluprácu s tretím sektorom, na poradenské a konzultačné služby pre študentov s väzbou na študentské aktivity realizované na vysokých školách.

Na oblasť služieb verejnosti priamo nadväzuje oblasť styku s verejnosťou a oblasť získavania externých finančných zdrojov.

Pri hodnotení súčasného stavu aktivít v uvedených oblastiach na našich vysokých školách možno konštatovať, že sú len v začiatkoch. Jedinou výnimkou sú výsledky spojené so záujmovým vzdelávaním občanov tretieho veku, kde vysoké školy dosiahli dobré výsledky.

Spolupráca s praxou v oblasti výskumu a vývoja sa realizuje najmä vo forme zmluvných vzťahov. Väčšina výskumne orientovaných zmluvných prác má jedinečný, t.j. nepodnikateľský charakter a je spojená s hlavnou činnosťou vysokých škôl.

V súčasnosti nastáva rozvoj vzdelávacích služieb vykonávaných najmä v zmysle § 24 (celoživotné vzdelávanie občanov) zákona o vysokých školách a zákona č. 386/1997Zb o ďalšom vzdelávaní. V súvislosti s týmito službami nie je jednotná interpretácia, či ide o podnikateľskú alebo nepodnikateľskú činnosť.

Na zakladanie a rozvoj spoločných výskumných, vývojových a vzdelávacích ustanovizní, parkov, centier a pod. nie sú v súčasnosti na Slovensku vytvorené vhodné legislatívne podmienky. Aktivity vysokých škôl v tejto oblasti sú založené do značnej miery na nadšení a nádeji, že v krátkom čase budú vypracované potrebné legislatívne úpravy.

Za závažnú skutočnosť v oblasti služieb a styku s verejnosťou treba pokladať to, že slovenské vysoké školy nezaujímajú adekvátne postavenie v štátnych, verejných a hospodárskych inštitútoch, ktoré riadia rozvoj spoločenskej, hospodárskej a sociálnej sféry na Slovensku. Na druhej strane však ani predstavitelia praxe nie sú dostatočne zastúpení v orgánoch, ktoré riadia resp. ovplyvňujú činnosť vysokých škôl.

11.2. Ciele

Hlavným cieľom v oblasti spolupráce s praxou je vytvoriť a rozvíjať partnerstvo vysokých škôl so štátnymi, verejnými a podnikateľskými organizáciami so zameraním na aktualizáciu obsahu výučby, podporu spoločného rozvoja základného a aplikovaného výskumu a umeleckej tvorby s nadväzným zabezpečením transferu poznatkov a technológií. Cieľom partnerstva je prispieť aj ku konkurencieschopnosti regionálnej a národnej ekonomiky a k rozvoju spoločenského, sociálneho, kultúrneho a hospodárskeho systému tak, aby tieto boli na úrovni adekvátnej európskym a svetovým trendom rozvoja spoločnosti.

Spolupráca vysokých škôl s praxou sa pritom nechápe jednostranne len ako služby vysokých škôl verejnosti, ale predpokladá i aktívnu účasť praxe pri formovaní siete vysokých škôl, študijných odborov, obsahu štúdia i prognózach potrieb absolventov v jednotlivých oblastiach a pod. V tejto súvislosti bude treba podporovať vysoké školy, aby vyhodnocovali uplatnenie svojich absolventov v praxi.

Medzi službami vysokých škôl verejnosti má veľmi významné postavenie poskytovanie ďalšieho vzdelávania. Ďalším cieľom preto je rozšíriť ponuku programov ďalšieho vzdelávania pre absolventov vysokých a stredných škôl, odborníkov z praxe a iných záujemcov a vytvoriť tak podmienky pre ich celoživotné vzdelávanie

Efektívnosť služieb vysokých škôl verejnosti sa v podstatnej miere zvyšuje, ak je možnosť poskytnúť integrované služby umožňujúce problémovo orientovanú integráciu aktivít zabezpečujúcich komplexnosť riešenia v danej aplikačnej oblasti. Tento globálny cieľ možno dosiahnuť, ak vysoké školy budú schopné:

- stať sa nezávislými ustanovizňami, ktoré sa významne podieľajú na analýze potrieb regiónu a nadväznom formovaní a zabezpečovaní strategických plánov rozvoja regiónu a štátu,
- zabezpečiť vzájomnú partnerskú spoluprácu s organizáciami pri zabezpečovaní spoločného výskumu, vývoja a transferu poznatkov a technológií vo všetkých oblastiach fungovania spoločnosti,
- zabezpečiť adekvátny systém otvoreného celoživotného vzdelávania zabezpečujúceho aktualizáciu, rozširovanie a reprofiliáciu (rekvalifikáciu) občanov s väzbou na rozvojové programy a potreby trhu práce,
- podporiť úspešnosť programov transferu poznatkov a technológie začlenením komplexného systému rozvoja ľudských zdrojov do ich implementácie,
- venovať špecifickú pozornosť kontinuálnemu rozvoju a vzdelávaniu pracovníkov štátnej a verejnej správy,
- vytvoriť v integrovaných službách verejnosti priestor pre čo najširšie využitie aktivít študentov pri riešení rozvojových úloh,
- byť garantom v národných a medzinárodných (najmä európskych) projektoch a programoch podporujúcich integrujúci rozvoj regionálnej, resp. štátnej infraštruktúry,
- prispievať, najmä v spolupráci s tretím sektorom, k sociálnemu, humanitnému a estetickému rozvoju spoločnosti.

11.3 Postup na dosiahnutie cieľov

Efektívnosť spolupráce s praxou, a to najmä účinnosť integrovaných služieb, musí byť podporená adekvátnymi manažérskymi a koordinačnými aktivitami, a to tak na strane vysokých škôl, ako aj na strane praxe. Tieto aktivity musia byť zabezpečované účelovo orientovanými ustanovizňami na oboch stranách.

Zo strany vysokých škôl je potrebné vytvoriť profesionálne manažérske pracoviská zabezpečujúce:

- sústavné vytváranie, obnovu a hodnotenie kontaktov so spolupracujúcimi, resp. potenciálnymi partnerskými organizáciami,
- marketing, získanie zdrojov a prezentáciu ponúkaných služieb,
- koordináciu pracovísk vysokých škôl a pracovísk partnerských organizácií zabezpečujúcich jednotlivé projekty, resp. integrované projekty,
- spoluprácu pri formovaní a realizácii úloh, projektov a programov s fakultami a samostatnými pracoviskami vysokých škôl, zastúpenie a koordináciu aktivít vysokých škôl v profesných združeniach, združeniach absolventov, konzorčných ustanovizniach a pod.

Na zabezpečenie realizácie úloh, projektov, resp. programov so spolupracujúcimi organizáciami sa osvedčili rôzne druhy a formy spoločných pracovísk, ako sú technologické resp. vedecké parky, centrá transferu poznatkov a technológie, centrá pre regionálny rozvoj a v oblasti vzdelávania študijné centrá resp. inštitúty celoživotného vzdelávania

Rozvoj a finančnú efektívnosť aktivít v rámci služieb verejnosti možno očakávať len vtedy, ak bude vytvorený základný legislatívny rámec, ktorý by podporoval spoluprácu vysokých škôl so štátnymi, verejnými a podnikateľskými subjektami.

12. Medzinárodný kontext a medzinárodná spolupráca vysokých škôl

12.1 Súčasný stav

Súčasný stav rozvoja medzinárodnej spolupráce slovenských vysokých škôl treba vidieť v súvislosti s mnohoročným izolovaným postavením Slovenska voči vyspelému svetu. Napriek tomu, že za uplynulých desať rokov urobili slovenské vysoké školy obrovský kus práce v oblasti zahraničných stykov a medzinárodnej spolupráce, táto doba nie je dostatočne dlhá na to, aby sa názory väčšiny akademickej obce slovenských vysokých škôl na nevyhnutnosť spolupráce so zahraničnými vysokoškolskými ustanovizňami ujednotili tak, ako je to vo vyspelých krajinách EÚ a sveta.

K rozvoju medzinárodnej spolupráce slovenských vysokých škôl výrazne prispelo zapojenie Slovenskej republiky do programov EÚ v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy SOCRATES a Leonardo da Vinci dňa 1. apríla 1998. V rámci uvedených programov slovenské vysoké školy pokračovali v partnerskej spolupráci s vysokými školami krajín EÚ, ktorú nadviazali v rámci programu Tempus.

2. Ciele

V oblasti medzinárodnej spolupráce slovenských vysokých škôl sú najdôležitejšie nasledujúce ciele:

1. Zabezpečiť aktívnu účasť slovenských vysokých škôl na programoch EÚ v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy, vedy a výskumu napríklad SOCRATES II, Leonardo da Vinci II, 5. RP pre vedu a výskum.
2. Harmonizovať ďalší rozvoj vysokoškolského vzdelávania s európskym trendom (pozri časť 5).
3. Výrazne podporovať medzinárodnú mobilitu pracovníkov a študentov slovenských vysokých škôl a súčasne vytvárať podmienky pre obojstrannú mobilitu.
4. Zabezpečiť intenzívnu a systematickú jazykovú prípravu pracovníkov a študentov slovenských vysokých škôl s cieľom postupného získania aktívnych znalostí dvoch svetových jazykov, ktoré sú dnes nevyhnutnou podmienkou efektívneho rozvoja medzinárodnej spolupráce.

12.3 Postup na dosiahnutie cielov

Najdôležitejším cieľom slovenských vysokých škôl v rámci medzinárodnej spolupráce bude ich aktívna účasť na druhej fáze programov EÚ v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy SOCRATES II a Leonardo da Vinci II (2000 – 2006).

Medzinárodná spolupráca vysokých škôl bude pokračovať v rámci podprogramu ERASMUS, ktorý bude, podobne ako v prvej fáze programu SOCRATES, zameraný na rozvíjanie európskej dimenzie vo vysokoškolskom vzdelávaní (mobilita študentov a učiteľov, príprava nových študijných programov, ECTS). Nové možnosti sa vysokým školám otvárajú aj v ostatných podprogramoch programu SOCRATES II, ako je Gruntwig, ktorý je zameraný na podporu inovácií v oblasti celoživotného vzdelávania, ale aj v programe Comenius a Minerva.

V rámci programu Leonardo da Vinci II, ktorý je zameraný na odborné vzdelávanie a prípravu, budú môcť vysoké školy v spolupráci s ďalšími subjektami (ako sú napr. podniková sféra, profesijné združenia, komory, SOU, SOŠ, organizácie ďalšieho vzdelávania, mimovládne organizácie a pod.) pokračovať v tvorbe a zavádzaní inovácií, zvyšovaní kvality a posilnení európskej dimenzie v odbornom vzdelávaní s cieľom uľahčiť vstup, resp. efektívnejšie uplatnenie sa na trhu práce rôznymi cieľovými skupinami.

V oblasti výskumu je pre vysoké školy prvoradou aktívna účasť na 5. rámcovom programe EÚ pre výskum, technický rozvoj a demonštračné aktivity (1998 – 2002) a na 6. rámcovom programe. V tomto smere bude účelné zapojiť sieť vysokých škôl do procesu aktivizácie účasti malých a stredných podnikov Slovenska v aktivitách 5. a v budúcnosti i 6. rámcového programu EÚ, ako aj v ďalších procesoch transferu poznatkov a technológií.

Slovenské vysoké školy by mali využiť všetky možnosti zblíženia svojich vedeckých komunit i jednotlivých vedcov so svojimi partnermi v krajinách EÚ. Rovnako potrebné je hľadať funkčné formy medzinárodnej spolupráce s krajinami strednej a východnej Európy a USA. Pre splnenie týchto cieľov je treba:

- zdokonaľiť informačné systémy na národnej úrovni a vzájomne ich prepojiť v európskom i globálnom meradle s cieľom získania čo najjednoduchšieho, najrýchlejšieho a najlacnejšieho prístupu k najnovším informáciám,
- založiť spoločný systém vedeckých a technických referencií,
- posilniť obojstrannú mobilitu pracovníkov a študentov vysokých škôl ako nástroja prenosu poznatkov a nových technológií z doterajšej úrovne nižšej ako 1% na úroveň 3 až 5%,
- hľadať možnosti posilnenia regionálnej spolupráce vysokých škôl vo vzdelávaní a výskume (stredoeurópsky región, dunajský región)

Napriek tomu, že každá vysokoškolská ustanovizeň je autonómnou inštitúciou, ktorá si sama vyberá partnerov pre medzinárodnú spoluprácu, bude v budúcom období potrebné poveriť zodpovedné grémium na národnej úrovni úlohou koordinátora v tejto oblasti. Túto úlohu plnia v mnohých krajinách EÚ rektorské konferencie.

Pre posilnenie medzinárodnej spolupráce a obojstrannej mobility je dôležité zjednodušenie a zefektívnenie administratívnych postupov a odstránenie byrokracie pri jej realizácii. Úspešná medzinárodná spolupráca slovenských vysokých škôl v oblasti vzdelávania a výskumu je nevyhnutnou podmienkou ku konkurencieschopnosti Slovenskej republiky na európskom a svetovom trhu práce.